

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2010 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Pavlová

Kriminalita a delikvence dětí a mládeže

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Jan Toman

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2010 - 2013

BACHELOR THESIS

Michaela Pavlová

Crime and delinquency of children and youth

Prague 2013

The bachelor Thesis Work Supervisor: PaedDr. Jan Toman

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Příbrami dne 11. března 2013

Michaela Pavlová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat všem, kteří jakkoli přispěli při zpracování mé bakalářské práce. V první řadě PaedDr. Janu Tomanovi vedoucímu mé práce za jeho ochotu a trpělivost, dále pak mé rodině a přátelům za jejich podporu a shovívavost.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou kriminality a delikvence dětí a mladistvých - mládeže. Rozebírá příčiny vzniku delikvence dětí a mladistvých, specifické znaky provázející kriminalitu mládeže, historický vývoj trestně-právní úpravy, účel vzniku a zásady nové právní úpravy i nutnost dalšího vzdělávání osob, které pracují s delikventní mládeží. Teoretické poznatky jsou využity v praktické části k formulaci hypotéz, analýze a interpretaci statistických dat a následnému ověření či vyvrácení platnosti vznesených hypotéz.

Klíčové pojmy

Další vzdělávání, delikvence, dítě, kriminalita, mládež, mladistvý, kontrola kriminality, právní úprava, statistická data.

Annotation

Bachelor thesis is concerned with issues related to criminality and delinquency of children and adolescents - youth. It analyses causes of origin of delinquency amongst children and adolescents, specific features accompanying criminality of youth, historical development of criminal law, reason for formation and principles of new legislation and also necessity for further education of people working in the area of youth crime. Theoretical findings are used in practical section for formulation of hypotheses, for analysis and interpretation of statistical data and for subsequent acceptance or rejection of validity of proposed hypotheses.

Key words

Further education, delinquency, child, criminality, youth, minor, criminality control, legislation, statistical data.

OBSAH

ÚVOD	9
1 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	12
1.1 Kriminalita a delikvence.....	12
1.2 Prekriminalita	13
1.3 Dítě, mladistvý, mládež	13
2 KRIMINALITA MLÁDEŽE A PŘÍČINY VZNIKU.....	14
2.1 Biologické a psychické faktory	14
2.2 Sociální faktory.....	15
2.2.1 Rodina	15
2.2.2 Škola.....	16
2.2.3 Vrstevnické skupiny – subkultury, delikventní party	17
2.3 Multifaktoriální teorie příčin	18
3 SPECIFIKA DELIKVENCE MLÁDEŽE.....	20
4 KONTROLA KRIMINALITY MLÁDEŽE	24
4.1 Preventivní strategie	24
4.1.1 Sociální prevence	25
4.1.2 Situační prevence	26
4.1.3 Viktimologická prevence	27
4.1.4 Úrovně preventivních přístupů.....	27
4.2 Represivní – právní strategie	28
5 PRÁVNÍ ÚPRAVA POSTIHUJÍCÍ PÁCHÁNÍ KRIMINALITY MLÁDEŽE V ČR.....	30
5.1 Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže (ZSVM) - charakteristika a specifika	30
5.1.1 Vymezení některých pojmů (ust. § 2 ZSVM).....	32
5.1.2 Základní zásady ZSVM	32
5.1.3 Trestní odpovědnost mládeže a právní následky	35
5.1.4 Specializované soudy – teorie a praxe	38
5.2 Vývoj právní úpravy	39

5.2.1 První samostatná právní úprava v oblasti delikvence mládeže.....	40
5.2.2 Vztah ZSVM vůči obecným právním předpisům	41
6 VZDĚLÁVÁNÍ OSOB PRACUJÍCÍCH S DELIKVENTNÍ MLÁDEŽÍ.....	43
6.1 Příslušníci Policie České republiky	43
6.2 Státní zástupci a soudci.....	45
6.2.1 Státní zástupci	46
6.2.2 Soudci.....	47
6.2.3 Justiční akademie v Kroměříži.....	47
6.3 Úředníci probační a mediační služby, sociální pracovníci	48
6.3.1 Probační a mediační služba	48
6.3.2 Sociální pracovníci.....	50
7 KRIMINALITA, STATISTICKÁ DATA A JEJICH CHARAKTERISTIKA.....	53
7.1 Statistická data a latence kriminality	54
7.2 Prameny informací o registrované kriminalitě	55
7.3 Policejní statistiky.....	56
8 ANALÝZA VÝVOJE REGISTROVANÉ KRIMINALITY DĚTÍ A MLADISTVÝCH V LETECH 2008 AŽ 2012	60
9 FORMULACE HYPOTÉZ, ANALÝZA DAT A VYHODNOCENÍ PLATNOSTI HYPOTÉZ	64
9.1 Hypotéza č. 1	64
9.2 Hypotéza č. 2	66
9.3 Hypotéza č. 3	68
9.4 Hypotéza č. 4.....	70
ZÁVĚR.....	72
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	75
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	81
SEZNAM PŘÍLOH.....	82

ÚVOD

Problematika kriminality a vůbec delikvence mládeže je dlouhodobým, výrazným a často diskutovaným problémem současné společnosti v České republice. Pro pochopení tohoto fenoménu je třeba nejprve identifikovat příčiny vzniku delikvence. S osvětlením příčinných vztahů je poté možno hledat vhodné přístupy k řešení, přijímat opatření předcházející delikvenci a rovněž postihující ji. Důležité je průběžně vyhodnocovat efektivitu těchto opatření, sledovat meziroční vývoj, četnost a případné změny charakteru delikvence mládeže, věk delikventů aj. Přesná data a aktuální poznatky jsou nezbytné k dosažení co nejúčinnější eliminace tohoto negativního jevu.

V teoretické části je nejprve kladen důraz na obecné seznámení s danou problematikou a interpretaci základních pojmů jako je kriminalita, delikvence, predelikvence, dítě, mladistvý a mládež, užívaných pro účely této bakalářské práce. Kapitola, jež následuje, je pak věnována příčinám vzniku neadekvátního jednání.

Charakter delikvence a vznik jejích příčin je ovlivněn mnoha specifickými faktory. Mezi ně mimo jiné patří osobnost jedince, jež je založena na vrozené biologické výbavě, psychologickém aspektu osobnosti a sociálním prostředí, se kterým člověk v průběhu dospívání přichází do kontaktu. Dochází k jevu osvojování norem chování užívaných v nejbližším okolí, v subkulturách společnosti a rovněž k ovlivnění osobnosti dětí a mladistvých charakterem celé společnosti. V současné době je upřednostňována myšlenka souběhu více různých příčin, které se vzájemně ovlivňují, doplňují a vedou ke vzniku delikventního jednání mládeže. Toto bývá označováno jako multifaktoriální teorie příčin. Biologické a psychologické aspekty osobnosti jsou ve větší míře dané a neměnné. Naproti tomu sociální prostředí poskytuje prostor pro usměrnění a korekci. To se může dít cestou obecně uznávaných morálních a etických norem společnosti, ve které jedinec dospívá, tak i trestně-právním systémem vytvořeným a uplatňovaným společností na daném území.

Podstatná část práce je věnována strategickým přístupům aplikovaným v rámci kontroly kriminality a delikvence, mezi které patří jednak preventivní činnost, ale také finančně náročnější a méně perspektivní z pohledu nápravy, činnost represivní. V rámci represivní strategie je pak nastíněn vývoj trestně-právní úpravy mládeže na území České

republiky, jehož současným vrcholem se stalo schválení zákona č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2004. V práci jsou analyzovány jeho specifické aspekty a osvětleny jeho slabé stránky.

Úvod praktické/empirické části je věnován charakteristice statistických dat vyjadřujících vývoj kriminality dětí a mladistvých obecně. Zde je zdůrazněna skutečnost, že evidovaná data vyjadřují pouze registrovanou kriminalitu, kterou orgány činné v trestním řízení podchytí, z úřední povinnosti zaevidují a následně činí kroky k jejímu objasnění. Skutečný rozsah kriminality je však těmito statistickými daty do značné míry nevyhnutelně zkreslen, k čemuž přispívá i přístup současné společnosti, která se často staví zejména k bagatelním formám protiprávního jednání mládeže značně liberálně a neoznamuje tyto orgánům činným v trestním řízení. Vysoká míra latence je u kriminality páchané dětmi a mladistvými charakteristická.

Praktická část také zahrnuje analýzu a interpretaci statistických dat kriminality dětí a mladistvých, z pohledu vývojových trendů v období let 2008 až 2012 a podíl mládeže na celkové kriminalitě u jednotlivých druhů trestné činnosti na celém území České republiky.

Následně jsou v praktické části na základě teoretických poznatků formulovány hypotézy o stavu a vývoji kriminality dětí a mladistvých v jejich příčinných souvislostech. Analytickým rozбором dostupných statistických údajů kriminality mládeže registrované Policií ČR na území celé České republiky, Krajského ředitelství policie Středočeského kraje a na území Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy v rámci období od roku 2008 až 2012 je pak platnost jednotlivých hypotéz potvrzeny či vyvrácena.

Cílem bakalářské práce bylo jednak zmapování příčin vzniku delikvence mládeže a způsobu trestně právní korekce tohoto negativního jevu a dále pak zhotovení statistického rozboru dostupných dat a zjištění vývojových trendů posledních let.

Kriminalita a delikvence mládeže byly, jsou a vývoj nasvědčuje tomu, že i s největší pravděpodobností nadále budou tématy aktuálními. Domnívám se, že je nezbytně nutné uvedenou problematiku nepodceňovat, a kontinuálně vynakládat nepolevující úsilí vedoucí k minimalizaci těchto jevů.

Téma kriminality mládeže a rizika s dospíváním spojená, byly pro mě jako autorku významné z profesního hlediska (pracuji jako příslušník PČR) a zajímavé i z osobních příčin (plánuji založení rodiny).

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Na stěžejní termíny/pojmy, se kterými je v této bakalářské práci pracováno, lze nahlížet z různých úhlů pohledů, což je dáno specifícností mnoha vědních disciplín, které se problematikou kriminality a delikvence dětí a mladistvých zabývají. Proto považuji za důležité nejprve přiblížit jejich charakteristiku pro účely této práce.

1.1 Kriminalita a delikvence

Kriminalita – „*V obecném slova smyslu je to zločinnost, tedy společenský jev, kterým se rozumí souhrn trestné činnosti.*“¹ Trestné činy a jejich skutkové podstaty jsou na území České republiky taxativně uvedeny v trestním zákoníku č. 40/2009 Sb.²

Delikvence – „*Jde o všechny typy jednání, jež porušují sociální normy chráněné právními předpisy, tedy i včetně přestupků.*“³ Přestupek je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je výslovně jako přestupek označen v zákoně ČNR č. 200/1990 Sb. o přestupcích.⁴ „*Zahrnuje také činy, které jsou tzv. jinak trestné. Kromě zmíněných přestupků sem patří také trestná činnost osob ve věku mladším než 15 let, kdy nelze trest z důvodu věku uložit. Velmi často bývá delikvence používána v souvislosti s nepřijatelným chováním mládeže. V případě mladistvých se také často používá pojem juvenilní delikvence.*“⁵ Ve srovnání s pojmem kriminalita se tedy jedná o obecnější pojetí, zahrnující porušování právních norem různé právní síly.

¹ Kriminalita a delikvence - Charakteristika. ICM NIDM MŠMT. *Národní informační centrum pro mládež* [online]. 1.3.2011 [cit. 2012-11-24]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>

² Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2009, částka 11, s.354-464. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=5405>.

³ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*, s. 311. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-807-3678-258-8.

⁴ Zákon č. 200 ze dne 18.5.1990 České národní rady o přestupcích. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1990, částka 35, s. 810-840. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2346>

⁵ FISCHER, Slavomil, Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009, 218 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4727-813.

1.2 Prekriminalita

Pojmem prekriminalita jsou míněny činy jinak trestné, kterých se dopouštějí děti před dosažením trestní odpovědnosti.⁶ Věková hranice trestní odpovědnosti je dle platné právní legislativy stanovena trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb. dosažením patnácti let věku.⁷

1.3 Dítě, mladistvý, mládež

Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže ze dne 25. 6. 2003, jehož charakteristice a účelu jsou podrobněji věnované následující stánky této práce, stanovuje ustanovením § 2 odstavce 1) následující:

„Dítě – dítě mladší patnácti let se rozumí ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok svého věku,

Mladistvý – mladistvým se rozumí ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok svého věku,

Mládež – mládeží jsou pak míněny děti a mladiství.“⁸

Pojmy vymezené citovaným zákonem nejlépe vyhovují účelům této bakalářské práce.

⁶ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 231. ISBN 80-864-7308-2.

⁷ Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2009, částka 11, s.354-464. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=5405>

⁸ Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2003, částka 79, s. 4030-4052. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4163>

2 KRIMINALITA MLÁDEŽE A PŘÍČINY VZNIKU

Kriminalita mládeže dle průzkumů veřejného mínění patří mezi hlavní ukazatele, které občany znepokojuje. Jedná se o multidisciplinární problematiku, kterou se zabývají vědy společenské, především empirické, zejména psychologie, sociologie, speciální pedagogika, kriminologie, veřejné (trestní i správní) a civilní (občanské a rodinné) právo.⁹ Z terminologie uvedené v předchozí kapitole vyplývá, že kriminalitou mládeže je míněno protiprávní, trestné jednání, kterých se dopouštějí osoby, jež v době spáchání nedovršily osmnáctý rok věku.

„Dítě přichází na svět do konkrétních sociálních podmínek s určitým genetickým vybavením a určitými dispozicemi.“¹⁰ Z výše uvedeného je zjevné, že faktorů ovlivňujících osobnost jedince a jeho případné delikventní jednání je mnoho a jsou značně individuální.

Tato kapitola se věnuje faktorům, které mohou být příčinou delikventního jednání mládeže.

2.1 Biologické a psychické faktory

Při hledání vzniku příčin delikventního jednání dětí a mladistvých nelze odhlédnout od biologického základu člověka, od oblasti genetiky, hereditárních a konstitučních vlivů, psychických charakteristik, jakými jsou m.j. temperament a tzv. obecně rozumová schopnost neboli inteligence. Konkrétní dispozice jedince tvoří obecný rámec jeho možností a stojí často u kořenů odlišného socializačního vývoje. Význam však nemají pouze biologické determinanty, jež mají vztah k duševnímu životu člověka, ale též například výskyt vrozené anomálie či odlišnosti poznamenávající vzhled člověka a jeho zdravotní stav. Břímě tohoto druhu a frustrace s ním spojená často vedou k různým druhům neadekvátního jednání, mnohdy kriminálního, jež má charakter kompenzace duševních traumat. Obdobně fyzická vyspělost či nadměrná sexuální potence mladých lidí může, pokud není ovlivněna vnější kontrolou

⁹ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 11. ISBN 80-864-7308-2.

¹⁰ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 465. ISBN 978-80-7357-377-5.

a korigována prosociálním zvnitřněným systémem hodnot a norem, posunout jedince k neadekvátnímu jednání.¹¹

2.2 Sociální faktory

Sociální prostředí, ať už pozitivně či negativně, formuje vývoj osobnosti mladého člověka. Dané sociální prostředí však nutně nemusí mít stejný impakt na všechny jedince, kteří jsou jeho působení vystaveni.¹²

2.2.1 Rodina

Významným sociálním faktorem, pod jehož vlivem si jedinec utváří vzorce chování, je bezesporu rodina.¹³ Asociální či antisociální projevy mladého člověka mají výraznou souvislost s poruchami rodinného prostředí. Dítě se postupně učí, především pozorováním a napodobováním svých rodičů, přebírá jejich normy a hodnoty, způsoby řešení konfliktů a zastávání rolí. Rodina jako celek i působení jednotlivých členů sehrávají významnou úlohu při primárním formování jedince i proti, že je to obvykle první sociální systém, se kterým se dítě setkává. Je nesmírně důležité, jakou kvalitou rodina disponuje, do jaké míry je schopna adekvátně zajistit s věkem se měnící fyzické a duševní potřeby dítěte, rozvíjet jeho vrozené schopnosti a tlumit negativní sklony. Nestabilní rodinné zázemí vytváří rizikové předpoklady kriminální kariéry dítěte.¹⁴ Dysfunkční nebo dokonce afunkční rodina, která neplní z různých důvodů a v rozličných oblastech své funkce, má na vývoj dítěte zjevný negativní vliv. Nízká sociálně ekonomická úroveň rodiny, nebo naopak výrazný ekonomický nadbytek,¹⁵ celková nízká vzdělanostní úroveň rodičů, nepřipravenost rodičů na výchovné poslání,

¹¹ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 465-468. ISBN 978-80-7357-377-5.

¹² Tamtéž.

¹³ FISCHER, Slavomil a FISCHER. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, s. 140. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.

¹⁴ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 468. ISBN 978-80-7357-377-5.

¹⁵ FISCHER, Slavomil a FISCHER. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, s.142. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.

neúplnost rodiny, nepřítomnost mužského či ženského vzoru, příchod nového partnera, výchovné zanedbávání, znesváření rodiče, kteří neadekvátně tolerují asocialitu dítěte při snaze získat jej na svou stranu, případně užívání neúměrných trestů atd.,¹⁶ to vše může vést k trestné činnosti nebo jiným sociálně patologickým jevům.

2.2.2 Škola

„Do výchovy dětí a mladistvých zasahuje významným způsobem předškolní zařízení a škola.“¹⁷ Přechodem do školy dítě ztrácí výlučné postavení, které do té doby v rodině mělo, a musí se přizpůsobovat novému životnímu rytmu. Učitel je zprvu pro dítě nejvýznamnější osobou ve škole a stává se autoritou, která konkuruje autoritě rodičů. Později nabývají významu také vrstevníci - spolužáci, vztahy k nim a jev solidarity. Spolužáci působí v efektu jako zrcadlo a zdroj pocitu vlastní hodnoty. Ta stále stoupá s blížícím se dospíváním a ve třídě si děti začínají vytvářet svou vlastní subkulturu vyznačující se zvláštním jazykem, zvyklostmi a rituály. V rámci této subkultury dochází k dalšímu členění do skupin, jež jsou motivovány k bližšímu kontaktu společnými zájmy a činnostmi. V některých případech mohou být tyto podskupinky zárodkem asociálních part.¹⁸

Pro mladé budoucí pachatele trestné činnosti je příznačné, že často vstupují do školního prostředí nedostatečně připraveni, odlišují důsledkem špatného výchovného působení rodičů, jejich nedostatečného dohledu, projevují se nekázní, nedostatečnými hygienickými návyky, malým zájmem o výuku, nedostatečnou slovní zásobou, netolerantním přístupem ke spolužákům apod. Často ihned na počátku vstupu dítěte do školy dochází k řadě závažných střetů s učitelem, často existují i distance mezi žákem a spolužáky.¹⁹ Tyto jevy mohou ústit v záškoláctví, tedy v úmyslné zameškání školního vyučování, kdy žák o své vůli nechodí do školy a neplní školní docházku.

¹⁶ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 469-471. ISBN 978-80-7357-377-5.

¹⁷ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 472-473 s. ISBN 978-80-7357-377-5.

¹⁸ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, s. 83. ISBN 978-807-3678-258-8.

¹⁹ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s.473. ISBN 978-80-7357-377-5.

Záškoláctví lze dělit na dvě základní skupiny: impulzivního charakteru, kdy žák neplánuje, reaguje náhle, jedná tedy impulzivně, a záškoláctví účelové plánované, kdy se žák svou nepřítomností snaží vyhnout nepříjemné povinnosti, neoblíbenému předmětu, učiteli apod.²⁰ Záškoláctví se velmi často váže k nastoupení kriminální kariéry.²¹

2.2.3 Vrstevnické skupiny – subkultury, delikventní party

V průběhu dospívání se vliv rodiny snižuje a roste vliv vrstevníků a subkultur mládeže.²² Zapojení dítěte do skupiny vrstevníků se stává jedním z nutných předpokladů socializace. Pro mladistvé se skupina vrstevníků stává oporou a útočištěm při snaze o osobnostní emancipaci od rodiny a školy a prostředkem přípravy pro dospělost.²³

U dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny je pravděpodobné, že potřeba kladného přijetí vrstevnické skupiny bude ještě silnější než u dětí s dobrým rodinným zázemím.²⁴ I pro dítě vyrůstající ve funkční rodině představuje skupina vrstevníků do určité míry stresující nárok. Ten souvisí s pocitem nutnosti obstát a je spojen s přijetím norem skupiny. Požadavky na konformitu zahrnující způsob vyjadřování, úpravu zevnějšku, druh hudby, který většina uznává, postoje ke škole, pracovnímu zapojení, apod., jsou ve vrstevnických partách daleko vyšší než v ostatních skupinách.²⁵

Ve formování sociální identity dospívajících je velmi důležité sociální ocenění a získání společenské prestiže, a jestliže jí dospívající nedosahují v rámci běžných

²⁰ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: Druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009, s. 74. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4723-105.

²¹ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 474. ISBN 978-80-7357-377-5.

²² VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 332. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

²³ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s.474. ISBN 978-80-7357-377-5.

²⁴ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, s. 83. ISBN 978-807-3678-258-8.

²⁵ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: Druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009, s.73. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4723-105.

skupin např. školní třídy či rodiny, může je začít hledat v delikventních partách.²⁶ Přijetí v pozitivně orientované skupině vyžaduje obvykle určitou vyšší osobnostní a sociální vybavenost zájemce o členství, kterou delikventní skupiny nevyžadují. Obecně platí, že tam, kde selhává rodina, nastupuje vliv party. Jestliže potýkající se se sociálními problémy, pro něhož je akceptabilní hierarchická struktura určité podskupiny, neshledává obtížné získat členství, pokud zaujímá interně uznávaný nonkonformní postoj k mravním či právním normám či obecně přijímaným společenským zvyklostem. Mladý člověk při páchání trestné či sociálně patologické činnosti bývá často pod vlivem silných skupinových mechanismů, které vnímá jako příkaz k provedení činu a tak je vlastně souhrou okolností doveden k uskutečnění činů, které by jinak ze svého osobního popudu neprovedl.²⁷

Mládež má ve srovnání s dospělými zpravidla více volného času. Ve volném čase vznikají mnohé příležitosti a jsou navázány kontakty, které mohou delikventní jednání dětí zvyšovat. Mládež totiž vyhledává způsob, jak vyplnit svůj volný čas zábavně a napínavě.²⁸ Pocit nudy se snaží zahnat nějakým okamžitým nápadem, jenž nevyžaduje delší snažení, není příliš intelektově náročný a obsahuje prvek dobrodružství, soutěže či hédonického uspokojení.²⁹

2.3 Multifaktoriální teorie příčin

V současné době je v kriminologii zpravidla akcentována teorie multifaktoriálních vlivů, založená na myšlence, že existuje více příčin vedoucích k delikventnímu chování dítěte. Tyto působí vedle sebe, mohou se navzájem ovlivňovat a podmiňovat.³⁰ „*Za základní faktory, které mají vliv na delikvenci mládeže lze označit zejména následující:*

²⁶ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 334. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

²⁷ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 476. ISBN 978-80-7357-377-5.

²⁸ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 332. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

²⁹ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 476. ISBN 978-80-7357-377-5.

³⁰ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 337-338. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

- *individuální zvláštnosti podmíněné geneticky, chorobou, duševní poruchou, osobnostními dispozicemi,*
- *poruchy socializace v důsledku negativního působení blízkého sociálního prostředí, kulturního prostředí, subkultur, ale i neadekvátní užití formálních sociálních intervencí,*
- *psychické zvláštnosti podmíněné věkem, projevy generačních protestů, odmítání autorit, vliv vrstevnické skupiny zejména v období pubescence a adolescence,*
- *demografické faktory,*
- *společenské změny a posuny hodnotových orientací jak celé společnosti, tak subkultury mládeže,*
- *sociálně patologické jevy menší závažnosti jako např. alkoholismus, drogová závislost aj.*³¹

³¹ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 337-338. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

3 SPECIFIKA DELIKVENCE MLÁDEŽE

Navzdory problémům spojených se zobecňováním, je možné na základě výsledků kriminologických výzkumů a statistických analýz označit některé rysy delikvence mládeže jako typické, a to bez ohledu na rozdílnost kultur a jednotlivých trestně-právních systémů.

Během posledních dvaceti let došlo z komerčních důvodů v naší společnosti k bagatelizaci, devalvaci a u některých sociálních skupin k úplnému zničení uznávaných společenských norem, hodnot a ideálů. Zejména pod vlivem médií se stal konzum v podstatě nejvýznamnější potřebou a vysoce přeceňovanou hodnotou.³² Při snaze dosáhnout svých životních cílů, materiálních věcí, kterých lze dosáhnout legálními sociálně aprobovanými způsoby, mladí lidé často volí společensky nepřijatelné neadekvátní prostředky. Ve snaze rychle uspokojit své potřeby nečekají na vhodnější konstelaci pro svůj záměr, upřednostňují přímočarost a netolerují dlouhé odklady či případně možnost vzdání se některých svých potřeb. Obecně platí, že mladí lidé mají tendenci k radikalismu a nekompromisnosti, k braní spravedlnosti do svých rukou, k zdánlivě přímočarému a „inovovanému“ řešení životních situací. Nemají však dostatek životních korektivních zkušeností a jejich jednání bývá často revoltou proti světu dospělých. Objektem zájmu či předmětem útoku se stávají hlavně věci atraktivní, módní a věci sloužící k naplnění určitého životního stylu.³³

Především u méně závažných deliktů je jedním z typických rysů pro kriminalitu mládeže vysoká míra latence, což může souviset i s vyšší tolerancí společnosti vůči pachatelům z řad dětí a mladistvých. Porušování práva je zde vnímáno jako normální, vývojově podmíněný, jev a málokdy je tak oficiálně registrováno.³⁴

Mladí pachatelé jednají spíše emotivně než rozumově³⁵ a často se nechávají svést náhle vzniklou situací či podnětem, nedoceňují vzniklé nebezpečí, tedy oproti

³² NOVOTNÝ, Petr. *Epidemie delikvence*. Liberec: Dialog, knižní velkoobchod a nakladatelství, 2006, s. 34. ISBN 80-867-6145-2.

³³ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 458. ISBN 978-80-7357-377-5.

³⁴ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s.324. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

³⁵ MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, c2001, 68 s. ISBN 80-210-2511-5.

dospělým pachatelům nedostatečně plánují. Mnohdy u nich hraje roli touha po dobrodružství a soutěživost, snaha prověřit si své síly a dovednosti. V neposlední řadě mají potřebu pochlubit se svými činy na veřejnosti či ve společnosti vrstevníků, což mnohdy vede k jejich dopadení.³⁶

Dalším typickým rysem pro děti a mladistvé je páchání delikvence a kriminality zpravidla ve skupinách, případně formou spolupachatelství a to obvykle s vrstevníky. Společné páchání kriminálního jednání v rámci jedné skupiny trvá většinou pouze krátké časové období.³⁷

Chování mladistvých pachatelů se vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení. Pro nedostatek vědomostí a schopností při překonání překážek mnohdy užívají neúměrných prostředků k dosažení cíle.³⁸ Při snaze o získání něčeho, je pak dále specifický pro trestnou činnost mládeže v moderní společnosti vandalismus oproti účelovému jednání, čili bezdůvodné, na první pohled obtížně pochopitelné ničení cizího – veřejného či soukromého – majetku.

V určitých, relativně izolovaných prostředích (internáty, nemocnice atp.) nachází svou živnou půdu různé druhy psychického a fyzického týrání a ubližování neboli šikanování, což se vyskytuje zejména u mladých lidí, kteří vyrůstali v prostředí rodiny s agresivními prvky.³⁹

Specifickou skupinu delikventů tvoří pachatelé trestné činnosti, jenž jsou pod vlivem nějaké subkultury, např. sportovní fanoušci, či dokonce členové nějaké extremistické organizace.⁴⁰ Extremistické, ideologicky vyhraněné postoje vybočují z ústavních a právních norem, vyznačují se prvky netolerance, útočí na demokratický

³⁶ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 458. ISBN 978-80-7357-377-5.

³⁷ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 329. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

³⁸ MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, c2001, s. 68. ISBN 80-210-2511-5.

³⁹ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s.461. ISBN 978-80-7357-377-5.

⁴⁰ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 337. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

system a snaží se jej nahradit nedemokratickým.⁴¹ Extremismus je spjat s nejrůznějšími druhy násilí, agresivity a nesnášenlivosti, často s rasistickou nesnášenlivostí.⁴² Přičemž zdaleka ne všechny rasistické, xenofobní, antisemitské apod. tendence jsou nazývány pravými jmény. Nejčastějšími „zástupnými pojmy“ jsou vlastenectví, patriotizmus, kdy je apelováno na vlasteneckou hrdost, národní tradice a slavné postavy národa. Historie bývá vykládána zkresleně, jednostranně a účelově.⁴³ Vlivem dokonalosti komunikační techniky se aktivity extremistických skupin začínají vymykat společenské kontrole. Neorganizovaná setkání mládeže jsou spojována s různými sociálně patologickými jevy, jakými jsou např. konzumace alkoholu a drog, pácháním násilné a majetkové trestné činnosti a porušováním dalších práv ostatních občanů.⁴⁴

Stále častěji je majetková trestná činnost mladých lidí spojována s potřebou získat prostředky na drogu.⁴⁵ Existence vztahu mezi užíváním drog a pácháním majetkové trestné činnosti je zřejmá. Charakter tohoto vztahu není však zcela jednoznačný, neboť kazuistika mezi uvedenými jevy nebyla prokázána. Kriminální aktivita a užívání drog se mohou navzájem posilovat v tom smyslu, že osoby z deviantního kriminálního prostředí jsou více ohroženy vznikem problémů s drogami a osoby, které mají problémy s drogami, jsou naopak vystaveny vyššímu riziku zapojení do trestné činnosti.⁴⁶ Toxikomané se dostávají do bludného kruhu, který je vede k inovativnímu přístupu k získávání finančních prostředků za každou cenu. Stávají se tak povolnou a manipulovatelnou součástí zločineckého podsvětí překupníků a nelegálních distributorů, kteří pravidelně od mladých zlodějů vykupují výrazně pod cenou odcizené předměty, a zároveň jim zprostředkovávají přísun drogy. Tak se v současné době mladí lidé stále více zapojují i do kriminality dospělých.

⁴¹ Co je extremismus? - Policie České republiky. Ministerstvo vnitra ČR [online]. © 2010 [cit. 2012-12-04]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/prevence-informace-o-extremismu-co-je-extremismus.aspx>

⁴² VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 115. ISBN 80-244-0337-4.

⁴³ *Institut pro kriminologii a sociální prevenci: Extremismus mládeže v České republice [online]*. Praha, 1996 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/207.rar>

⁴⁴ VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, s. 116. ISBN 80-244-0337-4.

⁴⁵ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 462. ISBN 978-80-7357-377-5.

⁴⁶ TRÁVNÍČKOVÁ, Ivana a Petr ZEMAN. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 4. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-807-3381-011.

Mládež také bývá zužívána k trestné činnosti dospělých zejména tam, kde existuje pro dospělé obzvláště velké nebezpečí odhalení trestného jednání.⁴⁷

⁴⁷ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 462. ISBN 978-80-7357-377-5.

4 KONTROLA KRIMINALITY MLÁDEŽE

Každé lidské společenství stojí před úkolem zajistit chod společnosti a bezpečnost svých členů, což je předpokladem vývoje společnosti samé. Musí být zachovány „stálé kvality společnosti“ – řád věcí a pořádek a zároveň je třeba vytvářet prostor pro další vývoj.⁴⁸

V minulosti označovaným termínem „boj s kriminalitou“ a v současnosti pojmem kontrola kriminality, se rozumí úsilí státu i společnosti o udržení kriminality v určitých přijatelných mezích nebo o její omezování a to prostřednictvím preventivních či represivních strategií.⁴⁹ „*Představuje činnosti spočívající v plnění úkolů společnosti a státu při ochraně občanů před kriminalitou. Zahrnuje všechny společenské instituce, strategie a sankce, jejichž cílem je dosažení konformity chování*“⁵⁰ požadované danou společností a právně vynutitelné. Pozornost věnovaná této problematice neustále narůstá⁵¹ a klade důraz na vzájemnou vyváženost mezi preventivní a represivní strategií.⁵²

4.1 Preventivní strategie

Preventivní strategie (z latinského *praeventus* – zákrok předem) zahrnuje opatření ekonomické, sociální, školské apod., zahrnuje politiku sociálních a institucionálních změn, činnost všech článků politického systému (tedy daleko nad rámec působnosti policie a justice), které jsou zaměřeny proti trestné činnosti, ale i proti dalším protispolečenským jevům.⁵³ Jedná se tedy o soubor nerepresivních opatření a aktivit vyvíjených státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty,

⁴⁸ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 220. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

⁴⁹ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 491. ISBN 978-80-7357-377-5.

⁵⁰ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 222. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

⁵¹ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 183. ISBN 978-80-7357-377-5.

⁵² ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 45. ISBN 80-864-7308-2.

⁵³ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 45. ISBN 80-864-7308-2.

směřujících k předcházení páchaní kriminality a jiných sociálně patologických jevů a snižování obav z nich. Patří sem i opatření, jejichž cílem i důsledkem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality a jejích následků, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí, nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů.⁵⁴

Preventivní strategie v rámci kriminální prevence se dle svého obsahového zaměření člení na sociální, situační a viktimologickou.⁵⁵

4.1.1 Sociální prevence

Sociální prevence kriminality je orientována na osobu pachatele (i potenciálního) a na modifikaci příčin kriminality. Zaměřuje se na proces socializace a sociální integraci jedince. Rozhodující část socializace spadá do období dětství a dospívání.⁵⁶ A jak již bylo v této práci uvedeno, primárním sociálním prostředím, se kterým se dítě obvykle setkává, je rodina, která v případě nefunkčnosti či neschopnosti uspokojit s věkem měnící se fyzické i duševní potřeby dítěte, může mít značný vliv na jeho delikventní projevy jednání.

Kromě působení na děti, s cílem ovlivnit jejich chování pokud možno ještě před tím, než začnou páchat trestnou činnost, se sociální prevence zaměřuje i na změny struktur ve společnosti, které mohou mít na socializaci mladých lidí vliv.⁵⁷

Sociální kontrola je vykonávána formálními institucemi, jejichž působení je normativně upraveno jednak policií a soudy, které provádí vnější kontrolu chování členů společnosti, vysoce specializovanou, normativně vymezenou a racionálně společensky opodstatněnou a neformálními institucemi (škola, rodina, výchovné poradenství, zájmové organizace, církevní společenství...), jež nejsou specificky zmocněni k výkonu sociální kontroly, ta není jejich prvotním záměrem, ale vyplývá

⁵⁴ Záchranný kruh: Podstata a formy prevence kriminality. KAŠPAROVÁ, Blažena. *Záchranný kruh* [online]. Sokolov, 24.01.2008 [cit. 2012-12-06]. Dostupné z: http://www.zachranny-kruh.cz/kriminalita/podstata_a_formy_prevence_kriminality.html.

⁵⁵ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 184. ISBN 978-80-7357-377-5.

⁵⁶ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 60. ISBN 80-864-7308-2.

⁵⁷ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 60. ISBN 80-864-7308-2.

z jejich aktivit. Jde např. o zabezpečení, pečování a podněcování rozvoje člena rodiny, žáka, studenta, klienta, kde hraje významnou roli emotivní, hodnotová, zážitková, paternalistická složka.⁵⁸

4.1.2 Situační prevence

Situační prevence kriminality je zaměřena na samotnou kriminalitu, která je chápána jako produkt motivace a příležitosti.⁵⁹ Snaží se o snižování či úplné odstraňování příležitostí, podmínek a situací, které vedou pachatele k protiprávnímu jednání,⁶⁰ tedy o minimalizaci kriminogenních podmínek. „*Vychází z toho, že určité druhy kriminality mládež páchá v určité době na určitých místech a za určitých okolností.*“⁶¹ A dále se snaží o zvyšování schopnosti sebeobrany obyvatel vůči trestné činnosti, což zahrnuje i jejich informovanost, jež je rovněž úkolem situační prevence kriminality. Opatření situační prevence mají převážně technický, organizační a administrativní charakter. Působí nejefektivněji při omezování majetkové trestné činnosti.

Konkrétně se může jednat například o zvýšení viditelnosti určitého prostředí (osvětlení, průhlednost oplocení), ve kterém dochází k delikventnímu jednání, o zdokonalení a zvýšení frekvence hlídkové a pořádkové služby členů Policie ČR a strážníků obecní policie, různé propagační kampaně,⁶² využití mechanických zábranných systémů, instalace elektronického zabezpečovacího systému, připojení objektu k pult centrální ochrany, instalace kamerového systému, informování občanů

⁵⁸ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 220. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

⁵⁹ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 61. ISBN 80-864-7308-2.

⁶⁰ *Situační prevence kriminality: teorie a praxe*. KOCÁBEK, Pavel. Městská policie Karlovy Vary [online]. Městská policie Karlovy Vary, © 2004-2012 [cit. 2012-12-06]. Dostupné z: <http://www.mpkv.cz/index.asp?menu=308>

⁶¹ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 231. ISBN 80-864-7308-2.

⁶² *Prevence kriminality a delikvence*. Pedagogicko psychologická poradna Plzeň: sekce primární prevence [online]. Plzeň: Kapezet, 2009 [cit. 2012-12-08]. Dostupné z: <http://www.kapezet.cz/index.php?object=General&articleId=155&leveMenu=0>.

o možnostech zabezpečení majetku⁶³ či o jiných možnostech přijetí individuálních opatření, aby se tak vyhnuli riziku stát se obětí trestné činnosti.

4.1.3 Viktimologická prevence

Viktimologická prevence se zaměřuje na bezpečné chování, orientované na různé kriminogenní situace a psychickou připravenost ohrožených osob. Měla by zahrnovat přípravu dětí na osvojení si a uplatňování preventivních opatření, kterými by mohly snížit riziko svého ohrožení kriminalitou. Nejedná se pouze o sdělování informací, ale i o skupinové či individuální poradenství, nácvik reakcí v situacích ohrožení. K těm může docházet na základě jednak nevědomého chování dětí, jen vede k pasivnímu podněcováním pachatele, ale i aktivním vyprovokováním.⁶⁴

4.1.4 Úrovně preventivních přístupů

Sociální, situační a viktimologická prevence kriminality mládeže probíhá ve společnosti na třech úrovních:

- primární prevence

je obecně orientována na celou společnost či veškeré obyvatelstvo některého města či místa, nebo demograficky vymezenou skupinu lidí (např. mládež).⁶⁵ Snaží se o optimalizaci životních podmínek zejména sociálních ale i materiálních, o péči o náležitě fungování všech prosociálních aktivit, které vedou k vhodné socializaci dětí a mladistvých a k pozitivnímu rozvoji společnosti.⁶⁶ Zahrnuje výchovné, vzdělávací, osvětové a poradenské aktivity, směřující k podpoře a interiorizaci hodnotového systému, odmítajícího nezákonné jednání a celkově pozitivně ovlivňují mládež.

⁶³ *Situační prevence kriminality: teorie a praxe*. KOCÁBEK, Pavel. Městská policie Karlovy Vary [online]. Městská policie Karlovy Vary, © 2004-2012 [cit. 2012-12-06]. Dostupné z: <http://www.mpkv.cz/index.asp?menu=308>.

⁶⁴ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 61. ISBN 80-864-7308-2.

⁶⁵ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 527. ISBN 978-80-7357-377-5.

⁶⁶ *Prevence kriminality a delikvence*. Pedagogicko psychologická poradna Plzeň: sekce primární prevence [online]. Plzeň: Kapezet, 2009 [cit. 2012-12-08]. Dostupné z: <http://www.kapezet.cz/index.php?object=General&articleId=155&leveMenu=0>

Dále se snaží o zvyšování informovanosti o možnostech obrany proti kriminalitě (s důrazem na její nejčastěji se vyskytující druhy), o správném chování v případě výskytu trestního jednání či ohrožení trestným činem.⁶⁷

- sekundární prevence

se zabývá rizikovými skupinami mládeže, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že by se mohly stát pachateli nebo oběťmi trestné činnosti. Orientuje se na sociálně patologické jevy (drogové a alkoholové závislosti, gamblerství, záškoláctví, vandalismus, atp.) a příčiny kriminogenních situací.⁶⁸ Cílem je včasná identifikace potenciálních pachatelů a dosažení intervence dříve, než dojde ke spáchání trestného činu. Jedná se tedy o velmi různá, úzce cílená opatření, rozlišující míru a druh ohrožení, vedoucí ke ztížení podmínek pro páchaní kriminality a cílenému zvyšování informovanosti o možnosti ochrany proti nejčastěji se vyskytujícím druhům kriminality.⁶⁹

- terciární prevence

je zaměřena na ty mladé osoby, které se již kriminálních činů dopustily, nebo se staly jejich oběťmi.⁷⁰ Zahrnuje zlepšení bezpečnostní situace v místech postižených vysokou kriminalitou, resocializační opatření, zavádění sociální práce do trestní justice, informační, organizační, poradenské a sociální opatření motivovaných jednotlivců s cílem jejich rehabilitace a nové integrace do společnosti.⁷¹ V neposlední řadě zahrnuje ukládání opatření, jakožto právního následku kriminálního jednání mládeže.

4.2 Represivní – právní strategie

Největším problémem preventivní práce v současnosti, ač se to nezdá, je zjevná rozkolísanost v pohledu na samotný pojem zla. To lze přičíst liberalizujícím tendencím

⁶⁷ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 231. ISBN 80-864-7308-2.

⁶⁸ Prevence kriminality a delikvence. Pedagogicko psychologická poradna Plzeň: sekce primární prevence [online]. Plzeň: Kapezet, 2009 [cit. 2012-12-08]. Dostupné z: <http://www.kapezet.cz/index.php?object=General&articleId=155&leveMenu=0>

⁶⁹ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 63. ISBN 80-864-7308-2.

⁷⁰ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 63. ISBN 80-864-7308-2.

⁷¹ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 74. ISBN 80-864-7308-2.

současné společnosti a kultury. Chybí společnosti obecně uznávaná, jednoznačná kritéria pro rozlišení dobra a zla. Ta jsou nahrazována právními normami, jež nejsou, jak by bylo jinak záhodno, všeobecně patřičně pochopeny. Váhání či časná nejistota v tom, co je či není dobro a zlo, může mít za následek promarnění vhodného okamžiku, kdy se takové neadekvátní jednání dá, zejména u mládeže, poměrně rychle odhalit a také odvrátit.⁷²

Represivní strategie se uskutečňuje hlavně v rámci trestně-právní kontroly kriminality a představuje nejintenzivnější formu reakce státu a společnosti na sociálně nežádoucí jednání.⁷³ Represe je ve srovnání s prevencí velmi drahá, málo účinná i méně perspektivní. Samotná represe totiž vede k tomu, že se jedinec utvrdí v myšlence, že příště musí jednat důmyslněji a obezřetněji, aby se represi vyhnul, nikoliv aby upustil od svého záměru.⁷⁴

Trestně-právní kontrola je určována trestní politikou, jejíž nejdůležitější funkcí je právě ovlivňování trestní legislativy. Trestní politika se však nezabývá pouze tvorbou právních norem, ale pokrývá také oblast jejich aplikace v praxi, tudíž činnost orgánů činných v trestním řízení včetně policie a vězeňských orgánů.⁷⁵

⁷² Mládež a prevence kriminality. VEČERKA, Kazimír. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. Praha, 2010 [cit. 2012-12-09]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/50y/Vecerka.doc>

⁷³ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s.218. ISBN 978-80-7357-377-5.

⁷⁴ Mládež a prevence kriminality. VEČERKA, Kazimír. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. Praha, 2010 [cit. 2012-12-09]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/50y/Vecerka.doc>

⁷⁵ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 45. ISBN 80-864-7308-2.

5 PRÁVNÍ ÚPRAVA POSTIHUJÍCÍ PÁCHÁNÍ KRIMINALITY MLÁDEŽE V ČR

V této kapitole je pozornost zaměřena na zatím poslední platnou právní normu, která upravuje trestní odpovědnost dětí a mladistvých, pravidla soudnictví ve věcech mládeže se svými specifiky a důrazem na ochranu a výchovu delikventa, a také vývoj podob trestního zákonodárství na území současné České republiky. Dále zahrnuje stručný přehled nejdůležitějších právních norem navazujícího či doplňujícího charakteru.

5.1 Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže (ZSVM) - charakteristika a specifika

Problematika trestní odpovědnosti, trestání a trestní stíhání mladistvých v České republice je v současné právní úpravě řešena zákonem č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ZSVM) ze dne 25. června 2003, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2004 a to ve znění později přijatých zákonů⁷⁶. Upravuje tedy podmínky trestní odpovědnosti mládeže za spáchané protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku, dále stanovuje opatření, které lze uložit mladistvým i dětem za protiprávní činy, postup rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.⁷⁷

Jedná se o vrchol současné právní úpravy, na jehož předloze začala v roce 1997 pracovat skupina pověřených odborníků v rámci Komise pro rekodifikaci trestního práva hmotného a procesního ustanovené při ministerstvu spravedlnosti. Její práce byla podpořena přijetím usnesení vlády č. 687/1999, které uložilo ministru spravedlnosti připravit návrh nového zákona. V roce 2000 byla zmíněnou komisí

⁷⁶ NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 480. ISBN 978-80-7357-377-5.

⁷⁷ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

vypracována první neoficiální osnova nového zákona a po vládou schváleném věcném záměru byl počátkem roku 2001 předložen návrh v paragrafovém znění. Pro počáteční zřejmý nedostatek politické vůle k přijetí nového trestního práva mládeže, po volbách v červnu 2002, se nová vláda rozhodla návrh zákona projednat a po navrhovaných změnách byl poslaneckou sněmovnou a následně senátem schválen a po podpisu prezidentem republiky uveřejněn pod č. 218 v částce 79 Sbírky zákonů rozeslané dne 31.7.2003.⁷⁸

Důvodem vzniku zákona o soudnictví ve věcech mládeže byla mimo jiné i nedostatečná diferenciací trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů, bez přihlédnutí ke genezi, povaze a projevům jimi spáchané trestné činnosti. Do popředí zájmu se dostala potřeba uplatňovat u mládeže taková opatření, která by zahrnovala prvky výchovné, léčebně-ochranné, ale i zabezpečující ochranu sociálního okolí prostřednictvím kontroly, dohledu a výjimečně i izolace.⁷⁹

Cílem ZSVM je dosažení pozitivních výsledků v oblasti zamezování delikvence mládeže metodami pozitivního působení. Možnost výchovného působení je zesílena v případech spolupráce orgánů činných v trestním řízení (policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež) a úředníků Probační a mediační služby, s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a s osobami realizujícími probační programy. Spoluprací mají dále vytvářet podmínky pro individuální přístup k řešení jednotlivých případů, včas reagovat na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob a také tímto způsobem trestné činnosti zamezovat a předcházet jí.⁸⁰

⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. XIII. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁷⁹ K vládnímu návrhu zákona ve věcech mládeže. ŠÁMAL, Pavel. Octopus: Časopis studentů právnické fakulty MU v Brně [online]. (c) copyright Octopus 2001,2002 [cit. 2012-12-10]. Dostupné z: <http://octopus.juristic.cz/archiv/77208/octact.html>

⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 3. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

5.1.1 Vymezení některých pojmů (ust. § 2 ZSVM)

ZSVM (ust. § 2 odst. 1) rozumí mládeží děti a mladistvé, přičemž dítětem pro účely tohoto zákona je osoba, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok věku a mladistvým je osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nedovršila osmnáctý rok svého věku - viz.⁸¹

5.1.2 Základní zásady ZSVM

ZSVM v ust. § 3 definuje Základní zásady⁸² jako výkladová pravidla závazná pro všechna ustanovení dané právní úpravy. Jedná se o obecné trestněprávní principy, o které se opírá každý demokratický stát a základní zásady této speciální normy.

Klíčovou základní zásadou je zákaz retroaktivity zákona (ust. § 3 odst. 1), která ukládá, že nikdo nemůže být podle ZSVM postižen za čin, který nebyl trestný podle zákona v době, kdy byl spáchán. Ve stejném odstavci zakotvena zásada zákonnosti, kdy jen ZSVM v návaznosti na trestní zákoník vymezuje provinění, čin jinak trestný a sankce a jejich ukládání⁸³ – viz následující podkapitoly.

Preference alternativních postupů a opatření zaměřených na sociální integraci a prevenci je výslovně přikázána v zásadě ekonomie trestní represe (§ 3 odst.2). Trestní opatření jsou chápána jako ultima ratio a jejich užití je možné jen tehdy, jestliže by zvláštní způsoby řízení nebo výchovná či ochranná opatření nevedly ke splnění účelu ZSVM, zejména k obnově narušených sociálních vztahů a k předcházení protiprávních činů.⁸⁴

⁸¹ Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2003, částka 79, s. 4030-4052. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4163>

⁸² Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2003, částka 79, s. 4030-4052. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4163>

⁸³ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 24. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 25. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

Jednou ze základních zásad je zásada přiměřenosti (adekvátnosti) uloženého opatření (§ 3 odst.3 ZSVM), vycházející ze zásady individualizace odpovědnosti dospívajícího s přihlédnutím k jeho osobnosti, osobním, rodinným a sociálním poměrům a také k povaze a závažnosti spáchaného činu.⁸⁵ Orgánům činným dle ZSVM je v řízení vedeném proti dítěti nebo mladistvému stanovena povinnost maximálně respektovat jeho věková a osobnostní specifika (zdravotní stav, rozumovou a mravní vyspělost) v zájmu zamezení rizika ohrožení jeho dalšího vývoje a povinnost náležitě objasnit nejen protiprávní činy, ale i příčiny a okolnosti, které je umožnily a až následně vyvodit odpovědnost.⁸⁶ Zjišťování poměrů mladistvého, ve kterých žil před a v době spáchání činu i aktuální životní situaci, musí být provedeno v každé trestní věci mladistvého dle ust. § 55 ZSVM. Zprávu o poměrech a aktuální životní situaci mladistvého ve smyslu ust. § 56 ZSVM je nutno vypracovat, jeli nezbytné zjistit podrobnější informace pro další postup řízení a pro uložení nejvhodnějšího opatření.⁸⁷ Účel ukládaných opatření spočívá především ve vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého, v jeho ochraně před škodlivými vlivy a v prevenci další kriminality. Řízení má být vedeno tak, aby působilo preventivně, a předcházelo se tak dalším protiprávními činy.⁸⁸

Mezi základní zásady patří povinnost orgánů činných podle ZSVM spolupracovat s orgánem sociálně-právní ochrany dětí z důvodu posílení výchovného působení, vytvoření podmínek pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí, zjišťování zájmů a potřeb mladistvého, aby bylo trestné činnosti zamezováno a předcházeno.⁸⁹

⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 22 a 25. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 28. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 503. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 24. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁸⁹ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 29. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

Zásada presumpce nevinoty obecně upravená § 2 trestního řádu⁹⁰ je ZSVM v ust. § 3 odst. 5 (pro mladistvého promítnutá v ust. § 52 až 54, u dítěte mladšího 15-ti let § 92 a 94) zajištěna a rozšířena o ochranu osobních údajů a soukromí osoby, proti níž se řízení vede a to po celou dobu trestního řízení i v období po jeho skončení. Ochráněna má být před škodlivými vlivy a necitlivými zásahy vnějšího prostředí v zájmu minimalizace možných stigmatizujících důsledků řízení, neboť dospívající jedinec je nevyzrálý, se stále se vyvíjející hodnotovou stupnicí, často psychicky labilní, snadno manipulovatelný, ovlivnitelný a zranitelný. Tento specifický zájem odůvodňuje upřednostnění utajení informací týkající se jejich provinění před ústavně chráněnou zásadou veřejnosti trestního řízení a právem na informace.⁹¹

Zásada včasného a rychlého projednání věci dle § 3 odst. 6 ZSVM nabývá zvláštního významu, neboť pro neukončený rozumový, mravní a sociální vývoj jedince je naděje, že pohotová, jednoznačná a spravedlivá reakce na jejich protiprávní čin, bude nejlepším preventivním prostředkem dalšího delikventního chování.⁹²

Zákon pamatuje i na poškozeného a to zásadou uvedenou v ust. § 3 odst. 7, kdy řízení musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo aby byl poškozený jiným přiměřeným způsobem odškodněn. Tato zásada by měla být upřednostněna u všech případů s výjimkou těch, kde zákon výslovně upřednostňuje jiný účel řízení.⁹³

Dle poslední základní zásady dle § 3 odst. 8 musí mít soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby projednávající věci mládeže průpravu pro zacházení s mládeží. Mají být vybíráni z osob, které mají

⁹⁰ Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1961, částka 66, s. 513-576, ISSN 0322-8037. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1101>

⁹¹ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 475. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁹² ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 30. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁹³ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 30. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

dostatek životních zkušeností.⁹⁴ Zvláštní průpravou je míněno další vzdělávání podrobněji rozpracované v následující kapitole.

Je třeba dodat, že z návrhu působnosti ZSVM byla před jeho schválením vyňata věková kategorie „mladých dospělých“, která se měla týkat osob ve věku od 18 do dovršení 21 let, neboť od počátku projednávání zákona narážela na kritiku „příliš mírného“ zacházení s mladými pachateli trestných činů. Tato změna podstatně zasáhla do původní koncepce zákona zamýšleného jako komplexní norma určená pro mládež, u které nebyl ukončen proces sociálního dospívání.⁹⁵

5.1.3 Trestní odpovědnost mládeže a právní následky

Protiprávní činy spáchané dětmi ZSVM označuje termínem „čin jinak trestný“, jedná se o čin naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu, který z důvodu nedostatku věku, přičetnosti nebo podmíněné (relativní) přičetnosti v důsledku nedostatečné rozumové mravní vyspělosti není trestným činem.⁹⁶ Dítě mladší patnácti let proto není trestně odpovědné, neboť ustanovení § 89 ZSVM zakotvuje věkovou hranici trestní odpovědnosti od patnácti let. Proto dítě, které v době spáchání trestného činu nedovršilo patnácti let svého věku, není považováno za způsobilé porušit trestní právo.⁹⁷ Avšak dopustí-li se činu jinak trestného, může mu soud pro mládež jakožto právní následek uložit opatření potřebná k jeho nápravě, výchově i ochraně, neboť takové činy vyžadují vhodnou reakci.⁹⁸ Na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření zpracovaném ve znaleckém posudku, případně odborném vyjádření je dítěti soudem uloženo některé z vhodných opatření: (ust. § 93 odst.1)

⁹⁴ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 31. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 10. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁹⁶ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 13. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁹⁷ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 699. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁹⁸ K vládnímu návrhu zákona ve věcech mládeže. ŠÁMAL, Pavel. Octopus: Časopis studentů právnické fakulty MU v Brně [online]. (c) copyright Octopus 2001,2002 [cit. 2012-12-10]. Dostupné z: <http://octopus.juristic.cz/archiv/77208/octact.html>

výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou, dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, ochrannou výchovu a ochranné léčení, které jsou taxativně vymezeny a nelze je tedy žádným způsobem rozšiřovat. Opatření je možné ukládat samostatně i v jejich vzájemné kumulaci a to soudem pro mládež, nikoli však v trestním, ale v občanském soudním řízení buď podle ZSVM nebo podle zákona o rodině v návaznosti na zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Při ukládání opatření není stanovena dolní hranice věku dítěte, ale základním předpokladem je jeho schopnost uvědomovat si s ohledem na dosažený stupeň rozumového a mravního vývoje smysl a účel přijatých opatření.⁹⁹

Protiprávní činy spáchané mladistvými ZSVM nazývá „provinění“,¹⁰⁰ jehož spáchání je základem trestní odpovědnosti mladistvých. Trestní odpovědnost mladistvého je, kromě dosažení věku patnácti let a nepřekročení osmnácti let v době spáchání provinění, také podmíněna dosažením potřebného stupně rozumové a mravní vyspělosti (tzv. podmíněná přičetnost). Jestliže mladistvý v době spáchání provinění nedosáhl takové úrovně rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, je trestně neodpovědný. Rozumovým vývojem se rozumí postupné individuální nabývání schopnosti pojmového myšlení a mravním vývojem proces osvojování požadovaných norem chování a vytváření si vlastního hodnotového systému. V závislosti na biologickém a psychickém zrání osobnosti mladistvého jeho rozumová a mravní vyspělost získává trvalejší ráz. Uvedené složky vyspělosti se vzájemně ovlivňují a tvoří z hlediska vývoje mladistvého nedílný celek.¹⁰¹

Základními právními následky provinění u mladistvých je ukládání „opatření“. ZSVM nabízí širokou škálu opatření, jejichž účelem je především vytvoření podmínek

⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 751. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁰⁰ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 51. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁰¹ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 42. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění,¹⁰² tedy dosažení účelu ZSVM.

Druhy opatření ukládaná mladistvým jsou:

1. Výchovná opatření dle § 15 ZSVM, která se člení na - dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou – viz ust. § 16 až 20 ZSVM. Výchovná opatření jsou klíčová, neboť do jejich úpravy a forem plnění jsou nejvíce promítnuty základní prvky specifické filosofie řešení kriminality mládeže rozdílné od dospělých. Jejich smyslem je primárně ochrana mladistvých před škodlivými vlivy, stabilizace osobních poměrů a eliminaci rizika recidivy, tedy vytváření podmínek pro další zdravý rozvoj mladistvých provinilců, jejich uplatnění, odstranění konfliktních stavů a zaměření se do budoucna.¹⁰³
2. Ochranná opatření dle § 21 ZSVM – ochranné léčení (§ 99 TrZ), zabezpečovací detence (§ 100 TrZ), zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 101 až 104 TrZ) ukládané dle trestního zákoníku a ochranná výchova dle § 22 ZSVM. Jde o samostatnou kategorii trestně-právních sankcí ukládaných dospělým pachatelům dle TrZ a o zvláštní typ opatření u mladistvých pachatelů. Účelem ochranných opatření je kladné ovlivnění duševního mravního a sociálního vývoje mladistvého a ochrana společnosti před páčáním provinění mladistvými.¹⁰⁴
3. Trestní opatření dle § 24 ZSVM, jsou – obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně

¹⁰² ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 72. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁰³ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 150. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 211. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení), odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněné.¹⁰⁵

Ochranná a trestní opatření jsou vynutitelná státem. Každému trestně odpovědnému mladistvému provinilci za splnění zákonných předpokladů lze uložit jakýkoli druh opatření, pokud ZSVM nestanoví určité omezení, současně je možné uložit i několik druhů opatření vedle sebe v určitých kombinacích. Je však předpoklad zvláště širokého uplatnění výchovných opatření vedle trestních a ochranných opatření.¹⁰⁶

Charakteristika, důvody volby či kombinace jednotlivých druhů opatření uložených mládeži je rozsáhlé téma a pro účely této práce postačí pouze jejich výčet.

Po překročení osmnáctého roku věku nastává období plné trestní odpovědnosti, kdy trestní neodpovědnost může být dána již jen v důsledku duševní poruchy,¹⁰⁷ v jejímž důsledku nemohl v době spáchání trestného činu rozpoznat jeho protiprávnost (ust. § 26 Tr.Z).

5.1.4 Specializované soudy – teorie a praxe

Výkon soudnictví dle ust. § 4 ZSVM ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let vykonávají soudy pro mládež.¹⁰⁸

ZSVM tak vytvořil soustavu speciálních soudů mládeže s tím, že jejich funkci budou plnit specializované senáty a samosoudci obecných soudů.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2003, částka 79, s. 4030-4052. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4163>

¹⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 86. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁰⁷ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 41. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁰⁸ Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2003, částka 79, s. 4030-4052. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4163>

Původně dle představ autorů ZSVM byl při jeho tvorbě zahrnut vznik samostatných soudů, zcela oddělených od okresních soudů prvního stupně. Tato představa však nebyla z důvodu podstatného nedostatku finančních prostředků v praxi zrealizována.¹¹⁰ Dle ZSVM (§2 odst.2, písm.d) se soudem pro mládež rozumí specializovaný senát nebo samosoudce každého okresního soudu, zvláštní senát nebo samosoudce každého krajského soudu, zvláštní senát nebo samosoudci obou Vrchních soudů v Praze a v Olomouci a zvláštní senát Nejvyššího soudu v Brně.¹¹¹ Z uvedeného vyplývá, že v praxi nedošlo nejen k nenaplnění vize samostatnosti prostoru pro realizaci soudnictví mládeže, ale ani k vyčlenění samostatných členů senátu a samosoudců, neboť kromě trestné činnosti mládeže se zabývají i agendou obecné kriminality, kdy předsedové soudů rozdělují jednotlivé případy samosoudcům a členům senátu dle jejich specializace, ale i s ohledem na jejich momentální vytíženost.¹¹²

5.2 Vývoj právní úpravy

ZSVM umožňuje nové přístupy v řešení antisociálního chování a jednání mladých lidí. Usiluje o zastavení nastoupené delikventní dráhy, o vytvoření podmínek pro nápravu, odčinění spáchaných činů a pomáhá mu nalézt sebe jako plnohodnotného člena lidského společenství. Přesunul důraz z víceméně represivního pojetí trestního práva na preventivní a následně preventivní působení na mladé lidi.¹¹³

¹⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 19. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹¹⁰ *Děti se nedopouštějí trestných činů, ale páchají provinění: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže po pěti letech praxe*. DOUBRAVA, Lukáš. *Učitelské noviny* [online]. © Copyright 2010 - 2012 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=905>

¹¹¹ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 19. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹¹² *Děti se nedopouštějí trestných činů, ale páchají provinění: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže po pěti letech praxe*. DOUBRAVA, Lukáš. *Učitelské noviny* [online]. © Copyright 2010 - 2012 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=905>

¹¹³ *Analýza zpráv o mladistvém, vyžadovaných podle zákona č.218/2003 Sb., o soudnictví nad mládeží*. VEČERKA, Kazimír, Jakub HOLAS, Simona DIBLÍKOVÁ, Šárka BLATNÍKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha, 2009 [cit. 2013-01-19]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/vecerka-analyza-zprav-pdf.aspx>

5.2.1 První samostatná právní úprava v oblasti delikvence mládeže

Snaha upřednostnit výchovu před represí byla ukotvena již v prvním zákoně samostatného trestního práva a soudnictví ve věcech delikventní mládeže na území naší (tehdy Československé) republiky č. 48 z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží ze dne 11. března 1931, který nabyl účinnosti dnem 1. října 1931, jenž upravoval trestní odpovědnost, procesní postavení mladistvého, průběh proti němu vedeného trestního řízení. Tento moderní zákon však působil v plném rozsahu pouze do 29.9.1938, kdy na základě tzv. mnichovské dohody došlo k odtržení československého pohraničí a jeho přiřazení k Velkoněmecké říši. Výnosem vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 byla mládež na našem území rozdělena do tří skupin a to židovskou mládež, osoby, které se staly německými státními příslušníky, a státní příslušníci Protektorátu Čechy a Morava, z nichž pouze na poslední jmenovanou skupinu se dosavadní zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 vztahoval. Toto omezení trvalo šest let do 4. května 1945. Působnost zákona z roku 1931 neměla dlouhého trvání, neboť byl bez náhrady k 1.8.1950 zrušen v souvislosti se vznikem nového trestního zákona č. 86/1950 Sb.¹¹⁴

Po dobu 63 let nebylo na území současné České republiky pro samostatné trestní právo mládeže místo. Ze zákona z roku 1931 bylo převzato jen několik ustanovení zohledňujících specifika věkové kategorie dospívajících do trestních kodexů v letech 1950, 1956, 1961, a to v okleštěné podobě. Nešlo však o ucelený, specializovaný systém justice mládeže. Po roce 1989 se v aplikační praxi soudnictví u mládeže začaly hojně využívat trestně-právní i trestně-procesní instituty, jako podmíněné upuštění od potrestání, alternativní trest obecně prospěšných prací a odklony od trestního stíhání ve formě narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání.¹¹⁵ Jak bylo v jedné z předchozích podkapitol popsáno, k opětovnému uzákonění odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže došlo schválením zákona č. 218

¹¹⁴ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. XI. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹¹⁵ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. XI. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

ze dne 25. června 2003 a od 1. ledna 2004 a ve znění zákonů č. 383/2005 Sb., č. 253/2006 Sb., 345/2007 Sb., č. 129/2008 Sb., č. 41/2009 Sb., č. 18/2011 Sb. a č. 301/2011 Sb. je platný do současné doby.

5.2.2 Vztah ZSVM vůči obecným právním předpisům

Ust. § 1 odst. 3 upravuje vztah speciality ZSVM vůči obecným právním předpisům, kdy v případě že ZSVM nemá speciálního ustanovení, použije se podle povahy věci některého z ustanovení obecných právních norem, kterými jsou:

- zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník ze dne 8. ledna 2009, který nabyt účinnosti dnem 1. ledna 2010, ve znění pozdějších předpisů, jehož obsahem je trestní právo hmotné,¹¹⁶

- zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním ze dne 29.11.1961, který nabyt účinnosti dnem 1.1.1962, ve znění pozdějších předpisů, který obsahuje je trestní právo procesní a jehož účelem je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni,¹¹⁷

- zákon č. 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí ze dne 9. prosince 1999, který nabyt účinnosti dnem 1. dubna 2000, ve znění pozdějších předpisů, jehož účelem je ochrana práv na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině,¹¹⁸

¹¹⁶ V ust. § 109 Mladiství je uvedeno: „Trestní odpovědnost mladistvých a sankce jim ukládané upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Pokud zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak, postupuje se podle tohoto zákona.“

¹¹⁷ Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1961, částka 66, s. 513-576. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1101>

¹¹⁸ Zákon č. 94 ze dne ze dne 4. prosince 1963 o rodině. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1963, částka 53. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1232>

- zákon č. 94/1963 Sb. o rodině ze dne 4.12.1963, který nabyl účinnosti dnem 1.4.1964, ve znění pozdějších předpisů,¹¹⁹
- zákon č. 99/163 občanský soudní řád ze dne 4.12.1963, který nabyl účinnosti dnem 1.4.1964, ve znění pozdějších předpisů a který upravuje postup soudu a účastníků občanského soudního řízení. Tyto soudy projednávají a rozhodují spory a jiné právní věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a z obchodních vztahů, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány.¹²⁰

¹¹⁹ Zákon č. 94 ze dne ze dne 4. prosince 1963 o rodině. In: *Sbirka zákonů České republiky*. roč. 1963, částka 53, s. 339-349, ISSN 0322-8037. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1232>

¹²⁰ Zákon č. 99 ze dne 17. prosince 1963 Občanský soudní řád. In: *Sbirka zákonů České republiky*. roč. 1963, částka, 56. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1235>

6 VZDĚLÁVÁNÍ OSOB PRACUJÍCÍCH S DELIKVENTNÍ MLÁDEŽÍ

Většina odvětví provázející dnešní moderní společnost prochází jistým vývojem. Mnohé oblasti lidské činnosti zanikají, jiné se modernizují a objevují se zcela nové postupy, poznatky, technologie. V této návaznosti logicky vyplývá, že moderní doba přináší i nové druhy nežádoucího jednání napříč věkovým spektrem populace, které často bývají dříve či později kriminalizována. Členové preventivních a represivních složek podílející se na kontrole kriminality tak nemohou vystačit pouze s prvotním vzděláním, absolvovaným na počátku své profesní kariéry, ale jsou nuceni pokračovat ve vzdělávání, které má charakter celoživotní, za účelem udržování a zvyšování klíčových kompetencí.

Tato kapitola stručně popisuje vzdělávání členů nejdůležitějších státních orgánů, kteří se jistým způsobem podílejí na kontrole kriminality mládeže.

6.1 Příslušníci Policie České republiky

Každý příslušník PČR, který byl po splnění požadované předpoklady, m.j. dosažení stanoveného stupně vzdělání pro služební místo na něž má být ustanoven (od středního a středního s výučním listem až po vysokoškolské v magisterském studijním programu),¹²¹ a splnění předepsaných podmínek stanovených zákonem č. 361/2003 Sb. o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů,¹²² a byl přijat do služebního poměru, nejprve absolvuje Základní odbornou přípravu (ZOP). Ta je stejná pro policisty zařazené do pořádkové, železniční, dopravní, cizinecké popřípadě ochranné služby. V rámci ZOP jsou policistovi v teoretické části poskytnuty

¹²¹ Uchazeč: občan České republiky, písemně požádal o přijetí do sl. Poměru, starší 18ti let, bezúhonný, splňuje stupeň vzdělání stanovený pro dané služební místo, zdravotně, osobnostně a fyzicky způsobilý, způsobilý k právním úkonům, oprávněný seznamovat se s utajovanými informacemi vyžaduje-li to dané sl. místo, není členem politické strany nebo politického hnutí, u sl. místa příslušníka zpravodajské služby, ani členem odborové organizace, nevykonává živnostenskou nebo jinou výdělečnou činnost a není členem řídicích nebo kontrolních orgánů právnických osob, vykonávající podnikatelskou činnost.

¹²² Zákon č. 361 ze dne 23. září 2003 o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2003, částka 121. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4205>

zejména vědomosti a dovednosti potřebné pro výkon služby¹²³ a praktická část je zaměřena na jeho odborné a sociální kompetence. Základem druhé části ZOP je realizace modelových situací a praktických cvičení vycházejících z případů běžného výkonu služby, včetně průběžného procvičování zvládnutí donucovacích prostředků, střeleckých dovedností a taktiky s důrazem na vlastní bezpečnost.¹²⁴

Příslušník PČR následně do tří let od prvního přijetí do služebního poměru skládá služební zkoušku, kterou se ověřuje úroveň znalostí policistů. Je tvořena písemnou, ústní, případně praktickou částí. Po úspěšném složení služební zkoušky se policistovi mění druh služebního poměru z doby určité na dobu neurčitou.¹²⁵

Na Školních policejních střediscích zřízených při každé správě kraje, jejichž úkolem je skloubení teorie policejní práce s praktickým výkonem,¹²⁶ probíhá další odborná příprava (DOP) policistů. Je organizována nejčastěji formou týdenních zdokonalovacích školení, převážně pro policisty pořádkové a dopravní služby. DOP bývá zaměřena na aplikaci novelizovaných předpisů či právních norem i praktické zaměstnání - taktika služebního zákroku.¹²⁷

Mezi základní povinnosti policistů patří mimo jiné prohlubování odbornosti a to i v rámci programů celoživotního vzdělávání,¹²⁸ které jsou každoročně katalogově vyhlášeny Policejní akademií České republiky v Praze. V akademickém roce 2012/2013 bylo vyhlášeno celkem 62 různých kurzů. Jde o jedno až několikadenní kurzy orientované na stálé i aktuální problémy praxe a jejich využitelnost právě v policejní praxi. Jedná se zejména o problematiku z oblasti společenských věd jako je psychologie

¹²³ Kariéra v policii: Základní odborná příprava a další vzdělání policistů. *Policie České republiky* [online]. © 2010 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zakladni-odborna-priprava-a-dalsi-vzdelani-policistu.aspx>

¹²⁴ Policie České republiky – KŘP Plzeňského kraje: Základní odborná příprava. *Policie ČR* [online]. © 2010 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zakladni-odborna-priprava.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

¹²⁵ Zákon č. 361 ze dne 23. září 2003 o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2003, částka 121. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4205>

¹²⁶ Policie České republiky – KŘP Královéhradeckého kraje: ŠPS není SPŠ. *Policie ČR* [online]. © 2010 Policie ČR [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/sps-neni-sps.aspx>

¹²⁷ Policie České republiky – KŘP Královéhradeckého kraje: DOP - další odborná příprava. *Policie ČR* [online]. © 2010 Policie ČR [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/dop-dalsi-odborna-priprava-policistu.aspx>

¹²⁸ Zákon č. 361 ze dne 23. září 2003 o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2003, částka 121. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4205>

a sociologie, aktualizované právní úpravy problematiky trestního práva, korupce, boj proti extremismu, hospodářské kriminalitě, ekologické kriminalitě, apod. Pro policisty a zaměstnance ministerstva vnitra jsou uvedené kurzy bezplatné a jejich účast je možná pouze na základě udělení souhlasu služebního funkcionáře s personální pravomocí, na jehož základě je uchazeč rezervován příslušným personálním oddělením do interního informačního systému EKIS II.¹²⁹ Účast na kurzech je dobrovolná a pohnutka k účasti vychází čistě z individuálních potřeb a zájmů každého policisty.

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 167 ze dne 30. prosince 2010 o činnosti na úseku mládeže stanovuje specialisty zejména z řad služby kriminální policie a vyšetřování, kteří plní úkoly při předcházení, zamezování páchaní a postihu protiprávních činů páchaných mládeží a na mládeži, a kterým je stanovena povinnost systematicky získávat, osvojovat a prohlubovat své znalosti. Nadřízení specialistů dle uvedeného závazného pokynu mají mimo jiné dbát o jejich odborné vzdělávání a způsobilost. Specialisté krajských ředitelství kromě svých běžných povinností zabezpečují nejméně jedenkrát ročně proškolení policistů zařazených na nižších organizačních úrovních policie, jež se zabývají problematikou kriminality mládeže.¹³⁰

Obecně lze shrnout, že příslušníci policejních orgánů pracujících na centrální úrovni – Policejního prezidia i na úrovni krajských ředitelství a územních odborů Policie České republiky v rámci specializovaných orgánů služby kriminální policie a vyšetřování, prochází speciálním školením ze ZSVM, zákona o rodině (č. 94/1963 Sb.) a souvisejících právních předpisů, ale i z problematiky speciální psychologie dětí a mládeže, pedagogického minima aj.

6.2 Státní zástupci a soudci

Ze základní zásady dle ust. § 3 odst. 8 ZSVM vychází povinnost m.j. pro státní zástupce a soudce podstoupit zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží, čímž je myšleno další vzdělávání. U soudců, státních zástupců je speciální vzdělávání

¹²⁹ Oddělení vzdělávání a rozvoje: KATALOG PROGRAMU celoživotního vzdělávání v akademickém roce 2012/2013. *Policejní akademie České republiky v Praze* [online]. © 2012 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://www.polac.cz/g2/view.php?inf_stud/kata12/kata12.html

¹³⁰ Policejní prezidium ČR. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 167 ze dne 30.12.2010 o činnosti na úseku mládeže, účinného dnem vydání.

zaměřeno na oblast kriminologie, vývojové psychologie, dětské psychiatrie, speciální pedagogiky a sociální práce, jež zajišťuje Ministerstvo spravedlnosti prostřednictvím své Justiční akademie.¹³¹

6.2.1 Státní zástupci

Do funkce státního zástupce je ministrem spravedlnosti jmenován právní čekatel, který splnil potřebná kritéria¹³² stanovená zákonem č. 283/1993 Sb. o státním zastupitelství,¹³³ absolvoval čekatelskou praxi a složil závěrečnou justiční zkoušku. Po jmenování do funkce musel dále splnit podmínku spočívající ve složení slibu¹³⁴ rovněž stanoveného citovaným zákonem.

Co se vzdělání týká, musel právní čekatel pro jmenování do funkce státního zástupce získat vysokoškolské vzdělání studiem magisterského studijního programu v oblasti práva na vysoké škole v České republice, absolvovat čekatelskou praxi a úspěšně složit závěrečnou justiční zkoušku. Čekatelskou praxí je míněna 36 měsíční odborná příprava zahrnující jednoduché úkony státního zástupce nebo administrativní činnost pod vedením státního zástupce nebo jiného odborného zaměstnance státního zastupitelství¹³⁵ a absolvování povinného vzdělávání organizované Justiční akademií.¹³⁶

Státnímu zástupci vyplývá přímo ze shora citovaného zákona o státním zastupitelství povinnost, dbát soustavným vzděláváním na prohlubování svých odborných právních a dalších znalostí potřebných pro řádný výkon funkce.

¹³¹ ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 31. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹³² Státní občan České republiky, způsobilý k právním úkonům, bezúhonný, ve věku nejméně 25 let, vysokoškolské vzdělání studiem magisterského studijního programu v oblasti práva na vysoké škole v České republice, složil závěrečnou zkoušku, dostatečné morální vlastnosti, souhlasil s jmenováním do funkce a s přidělením k určitému státnímu zastupitelství.

¹³³ Zákon č. 283 ze dne 9. listopadu 1993 o státním zastupitelství. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1993, částka 71. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2715>

¹³⁴ Zákon č. 283 ze dne 9. listopadu 1993 o státním zastupitelství. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1993, částka 71. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2715>

¹³⁵ Zákon č. 283 ze dne 9. listopadu 1993 o státním zastupitelství. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1993, částka 71. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2715>

¹³⁶ *Celoživotní vzdělávání soudců a státních zástupců*. KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Hospodářské noviny: Právní rádce* [online]. © 1996-2013, 24. 6. 2009 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: [http://pravnicaradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&&article\[id\]=37558790](http://pravnicaradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&&article[id]=37558790)

K tomu vedle samostatného studia má využívat zejména vzdělávací akce, organizované Justiční akademií, případně státním zastupitelstvím a vysokými školami.¹³⁷

6.2.2 Soudci

Justiční čekatel, který splnil podmínky¹³⁸ stanovené zákonem č. 6/2002 Sb. o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), se jmenováním prezidentem republiky stává soudcem. V oblasti vzdělání je předpokladem jmenování soudce dosažení vysokoškolského vzdělání získané řádným ukončením studia v magisterském studijním programu v oblasti práva na vysoké škole v České republice a složení odborné justiční zkoušky.¹³⁹ Z ustanovení § 82 tohoto zákona vyplývá, že soudce nese odpovědnost za svou odbornou úroveň při výkonu soudcovské funkce a je povinen dbát soustavným vzděláváním o prohlubování svých odborných právních a dalších znalostí potřebných pro řádný výkon funkce. K tomu soudce využívá vedle samostatného studia zejména vzdělávací akce organizované Justiční akademií, případně soudy a vysokými školami.¹⁴⁰

6.2.3 Justiční akademie v Kroměříži

Justiční akademie je instituce ministerstva spravedlnosti se sídlem Masarykovo nám. 183 v Kroměříži, která byla zřízena zákonem o soudech a soudcích č. 6/2002 Sb.¹⁴¹ Jejím úkolem je zabezpečovat a organizovat odborné vzdělávání osob působících v okruhu působnosti resortu Ministerstva spravedlnosti, mimo jiné právních a justičních čekatelů, soustavné vzdělávání státních zástupců a soudců, vyšších

¹³⁷ *Justiční akademie* [online]. ©2005 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: http://www.jacz.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=12&Itemid=1&lang=cs

¹³⁸ Občan České republiky způsobilý k právním úkonům, bezúhonný, s dostatečnými zkušenostmi a morálními vlastnostmi, věk nejméně 30 let, souhlasil s ustanovením a s přidělením k určitému soudu.

¹³⁹ Zákon č. 6 ze dne 30. listopadu 2001 o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2002, částka 4. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3823>

¹⁴⁰ *Celoživotní vzdělávání soudců a státních zástupců*. KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Hospodářské noviny: Právní rádce* [online]. © 1996-2013, 24. 6. 2009 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: [http://pravniciradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&&article\[id\]=37558790](http://pravniciradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&&article[id]=37558790)

¹⁴¹ Zákon č. 6 ze dne 30. listopadu 2002 o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2002, částka 4. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3823>

soudních úředníků a vyšších úředníků státního zastupitelství. Dále analyzuje a zkoumá jejich vzdělávací potřeby a informuje o veškerých chystaných vzdělávacích akcích.¹⁴² Také zajišťuje vzdělávací akce v součinnosti s jinými státními orgány a institucemi, např. Probační a mediační službou, Vězeňskou službou, Ministerstvem vnitra, Veřejným ochráncem práv, Ústavním soudem apod.¹⁴³

Justiční akademie reaguje na aktuální potřeby a požadavky cílových skupin, například organizuje vzdělávání týkající se novelizací právních předpisů, výklady aktuálních otázek či podporuje vzájemnou výměnu zkušeností mezi jednotlivými právními odborníky. Je třeba dodat, že další vzdělávání státních zástupců a soudců je i v rámci působnosti Justiční akademie zcela dobrovolné.¹⁴⁴

6.3 Úředníci probační a mediační služby, sociální pracovníci

Další nezastupitelnou funkci v rámci trestního i přestupkového řízení vykonávají pracovníci probační a mediační služby a sociální pracovníci, kteří se na kontrole kriminality mládeže aktivně účastní. Z tohoto důvodu je jejich odborné vzdělání a další profesní vzdělávání pro profesionální přístup zcela nezbytný.

6.3.1 Probační a mediační služba

Probační mediační služba (PMS) usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Představuje instituci působící na poli trestní politiky, která vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a zejména trestního práva.¹⁴⁵

¹⁴² *Justiční akademie* [online]. ©2005 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: http://www.jacz.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=12&Itemid=1&lang=cs

¹⁴³ Vzdělávání v Justiční akademii. *Justiční akademie* [online]. 24.8.2010 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: http://www.jacz.cz/images/stories/Titulni_strana/Proces_vzdelavani_v_JA_8-2010.doc

¹⁴⁴ *Celoživotní vzdělávání soudců a státních zástupců*. KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Hospodářské noviny: Právní rádce* [online]. © 1996-2013, 24. 6. 2009 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: [http://pravniradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&&article\[id\]=37558790](http://pravniradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&&article[id]=37558790)

¹⁴⁵ Poslání a cíle Probační a mediační služby České Republiky. PMS - *Probační a mediační služba České republiky* [online]. © 2002-2013 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>.

Práce s mladistvými a dětmi tvoří specifickou oblast činnosti PMS. Na jednotlivých střediscích PMS ČR působí specialisté na práci s mládeží, kteří zajišťují výkon mnoha výchovných a trestních opatření, ale zejména usilují o co nejrychlejší vstup do jednotlivých případů. V přípravném řízení nabízí spolupráci mladistvým pachatelům, jejich rodinám a poškozeným, která spočívající zejména v možnosti mimosoudního řešení situace (mediaci), nabídce vhodných programů pro mladistvého a jiných výchovných opatření, která lze se souhlasem mladistvého uložit. Cílem PMS je urovnání konfliktu, rychlá intervence, náhrada škody poškozenému, zvolení opatření, které je účelnější a odpovídá situaci mladistvého.¹⁴⁶

Úkoly Probační a mediační služby plní úředníci nebo asistenti Probační a mediační služby, kteří splnili podmínky¹⁴⁷ stanovené zákonem „č. 25/200 Sb. o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě).“¹⁴⁸ V oblasti vzdělání je pro uchazeče o funkci úředníka PMS podmínkou dokončené vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední, ukončené v magisterském studijním programu a podmínka pro uchazeče o funkci asistenta PMS je ukončené středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední. Ze zmíněného zákona o Probační a mediační službě vyplývá povinnost dále se vzdělávat a prohlubovat si své odborné znalosti.

Rozsah a obsah vzdělávání úředníků a asistentů PMS stanoví Statut Probační a mediační služby¹⁴⁹ ČR, vydaný Ministerstvem spravedlnosti.

¹⁴⁶ Mladiství a děti. *PMS - Probační a mediační služba České republiky* [online]. © 2002-2013 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mladistvi-a-deti>

¹⁴⁷ Bezúhonnost a způsobilost k právním úkonům, absolvent vysokoškolského vzdělání v oblasti společenskovední v magisterském studijním programu, složení odborné zkoušky, absolvování základního kvalifikačního vzdělání. Asistentem PMS se může stát bezúhonná fyzická osoba starší 21 let, způsobilá k právním úkonům, získala středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední.

¹⁴⁸ Zákon č. 257 ze dne 14. července 2000 o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2000, částka 74. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3462>

¹⁴⁹ Tamtéž.

Kvalifikačním předpokladem funkce úředníka PMS je absolvování vzdělávacího, dvanácti měsíčního kvalifikačního programu, složeného z teoretické výuky a praktické přípravy v oblasti práva, společenských disciplín, sociální práce a komunikačních dovedností. Program je zakončen odbornou zkouškou, která prověří uchazečovy teoretické i praktické odborné znalosti. Účast na odborných seminářích a kurzech pak zajišťuje další odborné vzdělávání. U asistenta PMS vzdělávání zahrnuje šesti měsíční kurz, složený z teoretické výuky i praktické přípravy v oblasti práva, společenských disciplín, sociální práce a komunikačních dovednostech, který je zakončen ověřením znalostí. Účast na odborných seminářích a kurzech představuje další odborné vzdělávání, přičemž asistent může dosáhnout užší specializace.¹⁵⁰

Povinnost dalšího vzdělávání úředníků PMS, stejně jako pro soudce, státní zástupce a policisty, vyplývá ze základní zásady dle ust. § 3 odst. 8 ZSVM.¹⁵¹

6.3.2 Sociální pracovníci

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách¹⁵² rozlišuje dva druhy subjektů - sociální pracovníky a pracovníky v sociálních službách a to dle jejich oblasti působnosti. Pro účely dalšího výkladu spadající do konceptu tématu této práce je pozornost věnována sociálním pracovníkům.

Škála působnosti sociálních pracovníků, tak jak ji definuje shora citovaný zákon je velmi široká. Sociální pracovníci vykonávají sociální šetření, zabezpečují sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, provozují sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, krizovou pomoc, sociální poradenství

¹⁵⁰ Statut PMS ČR. *Probační a mediační služba ČR* [online]. © 2002-2013 [cit. 2013-02-11]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/02_STATUT_PMSCR_aktual_2008.pdf

¹⁵¹ Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2003, částka 79, s. 4030-4052. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4163>

¹⁵² Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2006, částka 37. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4883>

a sociální rehabilitace, zjišťují potřeby obyvatel obce a kraje a koordinují poskytování sociálních služeb.¹⁵³

Předpokladem pro výkon povolání sociálního pracovníka je způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a samozřejmě odborná způsobilost, která je konkrétně stanovena § 110 zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb.¹⁵⁴ následovně:

„a) vyšší odborné vzdělání získané absolvováním akreditovaného vzdělávacího programu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,

b) vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském akreditovaném studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku,

c) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v písmenu b),

d) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 10 let, za podmínky středního vzdělání s maturitní zkouškou v oboru sociálně právním, ukončeného nejpozději 31. prosince 1998.“¹⁵⁵

Další vzdělávání je ze zákona o sociálních službách povinností sociálních pracovníků, kterým si obnovují, upevňují a doplňují svou kvalifikaci.

¹⁵³ Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2006, částka 37, s.1257-1289, ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4883>

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž.

EMPIRICKÁ ČÁST

Teoretická část byla zaměřena na výklad nejdůležitějších pojmů, charakteristika nejdůležitějších faktorů a příčin vzniku kriminality mládeže, zejména působení vnějších podmínek na formování dospívajících. Pozornost byla věnována charakteristickým rysům, které se u kriminality páchané mládeží objevují, dále strategickým přístupům kontroly kriminality a v rámci represivní kontroly kriminality na odůvodnění vzniku „nové“ právní normy ZSVM, její nejdůležitější pilíře i stanovená nutnost specializace a potřeba dalšího profesního vzdělávání osob činných dle tohoto zákona.

V části empirické půjde o formulaci hypotéz vycházejících z popsaných teoretických poznatků s ohledem na specifika mládežnické kriminality, které budou za použití metody analýzy statistických dat a zhodnocení vývojových trendů kriminality mládeže vyhodnoceny.

7 KRIMINALITA, STATISTICKÁ DATA A JEJICH CHARAKTERISTIKA

Kriminalita je dynamický jev, jehož obsah i rozsah se mění v závislosti na čase a prostoru, a který žije v symbióze se sociálně patologickými vnímanými společnostmi jako méně nebezpečné. Tyto jevy, jakými jsou např. hazardní hry, zneužívání alkoholu a drog, prostituce, výtržnictví, vandalismus apod., bývají společnostmi více méně tolerovány na počátku svého vzniku, nebo se vyskytují pouze jako okrajový jev. To se děje až do doby, kdy začnou společnost výrazněji ohrožovat - poté jsou kriminalizovány.¹⁵⁶ Do této skupiny je třeba ještě zahrnout skutky, které přinesla nedávno moderní doba, např. zneužití internetu, zneužití sociálních sítí atd., a které zaujímají ve struktuře kriminality stále významnější podíl a prokazatelně ovlivňují její rozsah a její vývojové trendy.¹⁵⁷

Popisem, vývojem, strukturou, rozsahem a dynamikou kriminality na určitém místě a v určitém čase se zabývá kriminální fenomenologie, jejímž cílem je zejména objasňování příčin kriminality, ověřování kriminologických teorií a hledání vhodných forem trestní politiky a následném zhodnocení její efektivity.¹⁵⁸

Vývoj statistických dat je závislý na změnách v trestní legislativě. Tyto změny jsou zpravidla určovány postoji příslušných rezortů k jednotlivým kriminálním a jiným sociálně patologickým jevům, což se následně odráží v návrhu na jejich kriminalizaci, příp. dekriminlizaci v další novele zákona. Logickým následkem změn struktury kriminality je pak výrazná změna skladby osob, ze kterých trestní stíhání za porušení platné trestní legislativy (t.č. trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.) dělá pachatele trestných činů, obžalované, odsouzené a vězněné osoby. V případě, že trest odvislý do změn v trestní legislativě je brán jako základní prostředek k regulaci chování jednotlivce a skupiny osob, a prevence je zúžena jen na represii, má toto mimo jiné za následek

¹⁵⁶ MAREŠOVÁ, Alena. *Resortní statistiky - základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), sv. 2. ISBN 978-807-3381-103.

¹⁵⁷ *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Odbor vydavatelství a tisku MV ČR, roč. 2010, č. 1. ISSN 1210-9150. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/kriminalistika2-upraveny-pdf.aspx>

¹⁵⁸ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 140. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

výraznou změnu obsahu (struktury) kriminality a následně i skladby spektra pachatelů a možnosti srovnávat vývoj kriminality v delších časových řadách a více méně reálně odhadovat budoucí trendy vývoje kriminality.¹⁵⁹

S ohledem na současný společenský vývoj, s tím spojený rozsah vývoje kriminality, výrazné kvalitativní změny obsahu evidované trestné činnosti a zmíněné legislativní změny, nepřipadá v úvahu aplikace dříve užívaných metod odhadování trendů kriminality. Nelze již použít model jednoduchého lineárního prodloužení úrovně kriminality na delší časový úsek či různé matematické výpočty odhadující vývoj kriminality. Mechanické porovnávání úrovně kriminality minulosti a současnosti, vyjádřené počtem evidovaných trestných činů a známých stíhaných pachatelů různými indexy poměru jejich poměru k počtu obyvatel atd. poskytuje zaváděcí představu o sledovaném jevu. Nelze tedy vyvodit jednoduchý závěr o stoupající či klesající tendenci úrovně kriminality. Je možno pouze se vyjádřit k vzestupu či poklesu evidovaných trestných činů, trestných podle platného trestního zákona (v současné době trestního zákoníku). Seriózní popis stavu kriminality tak může být proveden nejen s odkazem na obsah platného trestního zákona/zákoníku, ale i s ohledem na změny trestního řádu a resortních předpisů určujících způsoby evidence trestných činů, včetně dalších statistických ukazatelů spojených s kriminalitou.¹⁶⁰

7.1 Statistická data a latence kriminality

Při hodnocení popisu rozsahu, struktury a vývoje kriminality v odborných kriminologických statích, sdělovacích prostředcích apod., tvůrci vycházejí většinou ze statistických údajů, které jsou shromažďovány a zpracovávány oficiálními institucemi zabývajícími se trestnou činností, tj. policejní orgány, státními zastupitelstvími a soudy. Vždy je však nutné brát na zřetel, že se nejedná o skutečnou

¹⁵⁹ *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Odbor vydavatelství a tisku MV ČR, roč. 2010, č. 1. ISSN 1210-9150. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/kriminalistika2-upraveny-pdf.aspx>

¹⁶⁰ Tamtéž.

kriminalitu nýbrž její frakci, o které byly uvedené instituce uvědoměny a která byla primárně policií zaregistrována.¹⁶¹

Rozdíl mezi skutečnou a registrovanou kriminalitou je označován jako latentní (skrytá) kriminalita.¹⁶² Latentní kriminalita značně zkresluje statistické údaje o zločinnosti. Uvádí se, že dosahuje až několikanásobku kriminality zaregistrované - odhalené. Přitom rozsah latence se u jednotlivých trestných činů, jež byly spáchány, liší. Všeobecně se usuzuje, že čím nebezpečnější je trestný čin pro společnost, tím je, oproti méně závažnějším trestným činům, jeho latence menší.¹⁶³ Konkrétně je míra latence zpravidla vyšší u méně závažných majetkových trestných činů, u nedokonaných vývojových stádií trestných činů, dále se předpokládá vysoká míra latence u trestných činů souvisejících s domácím násilím, u sexuálně motivovaných trestných činů mezi rodinnými příslušníky, u zneužívání dětí, drogové kriminality, organizovaného zločinu, hospodářské kriminality apod. V oblasti kriminality mládeže existuje vysoká míra latence, zejména pokud jde o bagatelní kriminalitu. Jen část dospívajících je odhalena, stíhána a trestána.¹⁶⁴

7.2 Prameny informací o registrované kriminalitě

Pramenem základních dat o registrované kriminalitě (a jejích pachatelích) jsou statistické ročenky kriminality ČR¹⁶⁵ získávané a zpracovávané orgány činnými v trestním řízení, působících v rámci těchto institucí:

- Ministerstvo vnitra ČR, resp. Policejní prezidium ČR (policejní statistiky),
- Ministerstvo spravedlnosti (statistiky státních zastupitelství a soudů).

Uvedené instituce zpracovávají statistické údaje samostatně, bez vzájemné koordinace činnosti a bez jednotné metodiky, tudíž se mezi nimi objevují rozdíly.

¹⁶¹ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 133. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Latentní kriminalita. © EPRAVO.CZ, a.s. *Epravo.cz* [online]. 2002, 3.1.2002 [cit. 2012-12-05]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/latentni-kriminalita-15571.html>

¹⁶⁴ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 133. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

¹⁶⁵ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s.10. ISBN 80-864-7308-2.

To do určité míry znesnadňuje vzájemné srovnávání a propojení.¹⁶⁶ Při současných možnostech automatizovaného elektronického zpracování dat by mohl být nadresortní ujednocený systém statistik kriminality reálný.¹⁶⁷

Policejní statistika vykazuje kriminalitu zjištěnou a objasněnou, statistika státního zastupitelství kriminalitu stíhanou a soudní statistika vykazuje trestné činy pravomocně odsouzené. Kriminalita mládeže je evidována v rámci Statistiky kriminality na území ČR, kterou zpracovává Policie ČR.¹⁶⁸

Při použití kriminálních statistik pro vyvozování závěrů o vývoji skutečné kriminality je také nutné vždy vycházet ze skutečnosti, že tyto statistiky informují především o fungování a efektivitě institucí kontroly zločinnosti. Ke změně vývoje skutečné kriminality tak nemusí dojít, neboť případný vzestup či pokles registrované kriminality může být ovlivněn změnou v možnostech a schopnostech zejména policie zjistit spáchání trestného činu, případně odhalit pachatele.¹⁶⁹

Znepokojující je skutečnost, že do současné doby neexistuje celorepublikový systém evidence správních deliktů, který by byl význam zdrojem informací.

7.3 Policejní statistiky

Statistická data shromažďovaná a zpracovávaná Policejním prezidiem ČR, jsou hlavním z popsaných pramenů informací o rozsahu registrované kriminality. Podávají nejúplnější a nejpřesnější obraz, neboť obsahují informace o všech zjištěných trestných činech tedy i činech jinak trestných a proviněních, bez ohledu zda byl pachatel zjištěn a trestně stíhán. Při zpracovávání údajů je třeba vzít na vědomí, že údaje o trestných činech, resp. skutcích, a údaje o počtu pachatelů jsou odlišné, neboť jeden pachatel může spáchat více trestných činů a naopak. Dále je třeba vzít v úvahu, že jeden skutek je evidován jako jeden trestný čin, což platí zejména v případech pokračujících

¹⁶⁶ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 134. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

¹⁶⁷ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 10. ISBN 80-864-7308-2.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Odbor vydavatelství a tisku MV ČR, roč. 2010, č. 1. ISSN 1210-9150. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/kriminalistika2-upraveny-pdf.aspx>

trestných činů a v případech jednočinného souběhu, u kterého je evidován pouze nejzávažnější ze sbíhajících se trestných činů. Dalším specifikem je fakt, že v policejních statistikách mohou být zahrnuté i skutky, u nichž se později v průběhu trestního řízení ukáže, že trestnými činy nejsou.¹⁷⁰

Police je jediným orgánem činným v trestním řízení, který registruje (pre)kriminalitu dětí – zjišťuje a vyšetřuje, zda jsou děti pachateli kriminálního činu. V případě, že pachatelem je skutečně dítě, které nedosáhlo v době spáchání kriminálního činu patnácti let věku, věc odloží dle ust. § 159a odstavce 2 trestního řádu¹⁷¹ ve spojení s ust. § 11 odstavce 1, písmene d) citovaného zákona, neboť jde o osobu, která pro nedostatek věku není trestně odpovědná a trestní stíhání je tudíž nepřipustné. Z tohoto důvodu se ve statistikách kriminality státního zastupitelství a soudů údaje o dětech a o skutcích (jinak trestných) jimi spáchaných, již nemohou promítnout.¹⁷²

Policejní statistiky rozlišují trestnou činnost násilnou, majetkovou, ostatní, mravnostní, zbývající a hospodářskou.¹⁷³ Důležité je konstatovat, že ve sledovaném období v letech od 2008 až 2012 došlo ke zrušení trestního zákona č. 140/1961 Sb.¹⁷⁴ a přijetí nové trestně-právní úpravy - trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.,¹⁷⁵ účinného od 01.01.2010. Došlo tak k zrušení několika do té doby skutkových podstat trestných činů (např. § 180d řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, nově zahrnuté pod § 337 odst.1 písm. a) trestního zákoníku a to pouze pro řidiče, který pozbyl řidičské oprávnění pro nasbírání 12ti trestných bodů za spáchání přestupků, v ostatních případech se jedná pouze o správní delikt dle § 125c odst. 1, písm. e)

¹⁷⁰ VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, s. 147. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

¹⁷¹ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 11. ISBN 80-864-7308-2.

¹⁷² Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1961, částka 66, s. 513-576. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1101>

¹⁷³ *Police České republiky: Statistické přehledy* [online]. © 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

¹⁷⁴ Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1961, částka 66, s. 513-576, ISSN 0322-8037. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1101>

¹⁷⁵ Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2009, částka 11, s. 354-464. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=5405>

z.č. 361/2000 Sb.),¹⁷⁶ naopak k mnoha nových - viz níže a zejména o přepracování, doplnění a výmazu pasáží již stávajících trestných činů.

Pro násilnou trestnou činnost je charakteristické zejména užití násilí¹⁷⁷ pachatelem. Zahrnuje např. trestný čin vražda, usmrcení lidského plodu, loupež, únos, útisk, rvačka, vydírání, úmyslné ublížení na zdraví, týrání, omezování a zbavení osobní svobody, porušování domovní svobody, atd. V období let 2010 až 2012 je navíc evidován trestný čin zabití (ust. § 141 TrZ)¹⁷⁸ dle ust. § 141 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

Majetková kriminalita se vyznačuje zejména získáním majetkového prospěchu či úmyslně způsobená škoda na majetku. Jedná se o krádeže vloupáním do různých objektů a krádeže prosté, dále zpronevěra, podvod, neoprávněné užívání cizí věci, poškozování cizí věci, aj.¹⁷⁹ V období let 2010 až 2012 je dle TrZ evidován trestný čin dotační podvod (ust. § 212).

Mezi ostatní trestnou činnost patří výtržnictví, sprejství, maření výkonu úředního rozhodnutí, šíření toxikomanie, nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, podílíctví, požáry, aj.¹⁸⁰ A v období let 2010 až 2012 trestný čin „Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku“ (§ 285 TrZ), aj.

Do mravnostní trestné činnosti je zahrnuto znásilnění, pohlavní zneužití, komerční forma sexuálního zneužívání, kuplířství, obchodování s lidmi, ohrožování mravnosti, aj. V období let 2010 až 2012 je navíc evidován trestný čin prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (ust. § 190 TrZ).

Zbývající kriminalita dle policejních statistik zahrnuje šíření poplašné zprávy, ohrožení pod vlivem návykové látky, opilství, ublížení na zdraví z nedbalosti, dopravní nehody-nedbalostní, hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny, aj.

¹⁷⁶ Zákon č. 361 ze dne 14. září 2000 o provozu na pozemních komunikacích a změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2000, částka 98, s. 4570-4616. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3486>

¹⁷⁷ Trestný čin. *Iuridictum: Encyklopedie o právu* [online]. 2013 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: http://iuridictum.pecina.cz/w/Trestn%C3%BD_%C4%8Din

¹⁷⁸ *Policie České republiky: Statistické přehledy* [online]. © 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Tamtéž.

Poslední sledovanou kategorií je hospodářská kriminalita, v rámci které pachatel svým jednáním směřuje k obohacení na úkor podnikatelských výnosů poškozeného.¹⁸¹ Jedná se o zpronevěry, podvody, ochranu měny, neoprávněné podnikání, krádež i neoprávněné držení platební karty, aj.¹⁸² V období od 2010 až 2012 jsou nově zahrnuty trestné činy Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (ust § 234), Neoprávněná výroba peněz (ust. § 237), Neoprávněné vydání cenného papíru (ust. § 249), Manipulace s kurzem investičních nástrojů (ust. § 250) TrZ, aj.

Na internetových stránkách Policie ČR v sekci Informační servis - Statistiky, jsou kromě statistických přehledů nehodovosti zveřejněny statistické přehledy kriminality v rámci celé České republiky i na území jednotlivých krajských ředitelství policie. Takto dostupná jsou statistická data od roku 2000.¹⁸³

Statistické přehledy znázorňují počet objasněných skutků, počet spáchaných skutků, z toho počet dětí do 15ti let a mladistvých od 15 do 18 let, počet stíhaných a prověřovaných osob z toho počet dětí do 15ti let a mladistvých od 15 do 18 let a výši škod.

¹⁸¹ Trestný čin. *Iuridictum: Encyklopedie o právu* [online]. 2013 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: http://iuridictum.pecina.cz/w/Trestn%C3%BD_%C4%8Din

¹⁸² *Policie České republiky: Statistické přehledy* [online]. © 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

¹⁸³ Tamtéž.

8 ANALÝZA VÝVOJE REGISTRované KRIMINALITY DĚTÍ A MLADISTVÝCH V LETECH 2008 AŽ 2012

K vyvození posledních trendů vývoje registrované kriminality na území České republiky byla z celkových přehledů statistických dat zveřejněných na internetových stránkách Policie ČR vytvořena tabulka spáchané trestné činnosti dětmi a mladistvými v období let 2008 až 2012:

Tabulka 1: Přehled vývoje kriminality dětí a mladistvých na území České republiky

TČ	2008		2009		2010		2011		2012	
	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.
Násilná	499	958	455	969	97	166	331	819	366	829
Majetková	1409	3844	1145	3472	748	3033	848	3083	649	2605
Ostatní	500	1083	436	1193	284	904	270	999	232	733
Mravnostní	93	155	100	174	97	166	84	185	122	198
Zbývající	217	1535	130	1094	53	193	40	194	49	150
Hospodářská	65	153	67	221	53	233	63	147	45	198
Celkem	2783	7728	2333	7123	1332	4695	1636	5427	1463	4713

Zdroj: *Policie České republiky: Statistické přehledy* [online]. Statistické výkazy. © 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

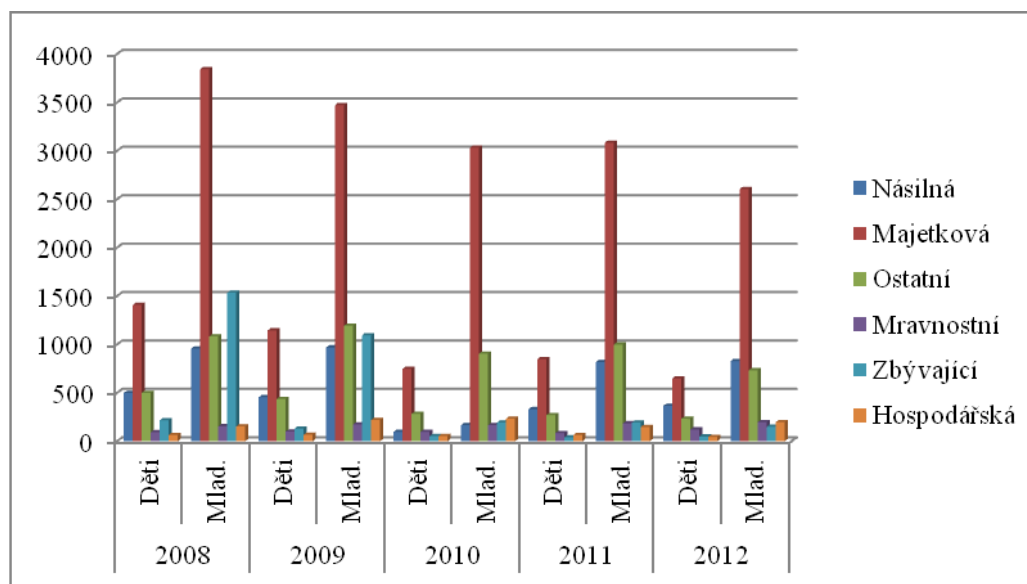
Je třeba znovu zdůraznit, že se nejedná o počet dětí a mladistvých, ale o počet činů jinak trestných a provinění spáchaných dětmi a mladistvými dle ZSVM, ať už jednotlivě, v souběhu, ve spolupachatelství, apod. jak již bylo vysvětleno v předchozí kapitole.

Z daného přehledu vyplývá, že mladiství jsou obecně na území celé České republiky ve všech sledovaných letech a u všech kategorií trestné činnosti minimálně dvojnásobně aktivnější v páchaní kriminality než děti, které nedovršily 15-ti let věku, alespoň co se registrované kriminality týče. Je možné konstatovat, že jednoznačně „nejdostupnější“ pro mládež je kriminalita majetková. Největší podíl majetkové kriminality tvoří „krádež prostá“, následuje „krádež vloupáním“ a třetí nejčetnější položkou je „poškození cizí věci“ dle TrZ. „Loupež“, „Ublížení na zdraví“ a „Vydírání“ dle TrZ je nefrekventovanější nežádoucí jednání dětí a mladistvých v oblasti násilné trestné činnosti. U kategorie ostatní trestné činnosti jde pak

o sprejství (§ 228/2 TrZ), „Výtržnictví“ a „Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy“ TrZ.¹⁸⁴ Obecně lze vyvodit, že od roku 2008 kriminalita jednotlivých druhů trestné činnosti i celkově má spíše klesající tendenci. Statistická data za rok 2010 pak vykazují v porovnání daty za rok 2009 poměrně výrazný pokles zejména u násilné, ostatní a zbývající trestné činnosti. Tento výrazný meziroční pokles by mohl být přičten aplikaci nové právní normy - Trestního zákoníku č. 40/2009, účinného od 1.1.2010 a nepřipravenosti orgánů činných v trestním řízení, případně změní v právních výkladech, či neujednoceného postupu, apod. Z hospodářské trestné činnosti je nejpočetněji zastoupena položka „neoprávněné držení platební karty“ - viz „Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku“ TrZ a „ochrana měny“ shrnující všechna ustanovení týkající se „Padělání a pozměnění peněz“ či „Udávání padělaných a pozměněných peněz“ TrZ, apod. a to ve všech sledovaných letech.

Z následujícího grafu je nejlépe patrné, jak dalece převyšuje majetková kriminalita dětí a mladistvých nad ostatními druhy trestné činnosti.

Graf 1: Znázornění kriminality dětí a mladistvých v rámci České republiky

Zdroj: viz Tabulka 1

¹⁸⁴ *Policie České republiky: Statistické přehledy* [online]. Statistické výkazy. © 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Dalším zajímavým aspektem je meziroční porovnání procentního podílu (zaokrouhleno na dvě desetinná místa) kriminality mládeže na celkové registrované kriminalitě a to u jednotlivých druhů trestné činnosti. Pro tyto účely byla vytvořena následující Tabulka 2, opět ve sledovaném období let 2008 až 2012:

Tabulka 2: Přehled podílu kriminality mládeže na území České republiky

TČ		Násilná	Majetková	Ostatní	Mravnostní	Zbývající	Hospod.
2008	Σ	17875	219347	18861	1680	53524	32474
	mládež	1457	5253	1583	248	1752	218
	%	8,15	2,39	8,39	14,76	3,27	0,67
2009	Σ	16887	212168	19190	1730	53056	29774
	mládež	1424	4617	1629	274	1224	288
	%	8,43	2,18	8,49	15,84	2,31	0,97
2010	Σ	18073	203717	25437	1811	35960	28371
	mládež	263	3781	1188	263	246	286
	%	1,46	1,86	4,67	14,52	0,68	1,01
2011	Σ	19409	203675	27787	2086	35984	28216
	mládež	1150	3931	1269	269	234	210
	%	5,93	1,93	4,57	12,90	0,65	0,74
2012	Σ	18358	194970	27140	1981	34434	27633
	mládež	1195	3254	965	320	199	243
	%	6,51	1,67	3,56	16,15	0,58	0,88

Zdroj: *Policie České republiky: Statistické přehledy* [online]. Statistické výkazy. © 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Překvapivě nejvyšší procentní podíl kriminality mládeže na celkovém objemu statistických dat vykazuje kriminalita mravnostní a to v rozmezí od 12,9 % až 16,15 %. Nejvyšší hodnota byla zaznamenána v roce 2012, avšak pro kolísavý vývoj v posledních 5ti letech je predikce dalšího vývoje problematická.

Početně nejfrekventovanější trestná činnost mládeže kriminalita majetková - viz Tabulka 1, je však z pohledu celkového objemu kriminality nízká. Pohybuje se od 2,39 % až 1,67 % a jelikož vykazuje klesající tendenci, je možno předpokládat i pokračování tohoto vývoje.

Téměř mizivý procentní podíl je zcela zřejmý u hospodářské kriminality, jež mnohdy vyžaduje způsobilost k právním úkonům, čímž je mládež značně limitována, proto ve všech sledovaných letech značně přesahuje 50 % naplnění skutkové podstaty „Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku“ (§ 234 TrZ).¹⁸⁵

Zajímavý je také pohled na rozložení kriminality mládeže v rámci všech čtrnácti Krajských ředitelství policie ČR - viz Příloha A.¹⁸⁶ Bezkonkurenčně je v počtu zjištěných protiprávních skutků spáchaných dětmi a mladistvými nejhorší situace na území Krajského ředitelství policie Moravskoslezského kraje a to ve všech kategoriích trestné činnosti. Následuje kraj Ústecký a Jihomoravský.

¹⁸⁵ *Policie České republiky: Statistické přehledy* [online]. Statistické výkazy. © 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

¹⁸⁶ *Policie České republiky: Statistické přehledy* [online]. © 2012 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

9 FORMULACE HYPOTÉZ, ANALÝZA DAT A VYHODNOCENÍ PLATNOSTI HYPOTÉZ

Na základě analýzy souhrnných statistických dat v rámci České republiky pro účely hlubšího vyvozování charakteru kriminality dětí a mladistvých, případně mládeže byly formulovány následující hypotézy:

Hypotéza č. 1

„Agresivita mládeže stoupá, proto i kriminalita s prvky násilí spáchaná mládeží stoupá.“

Hypotéza č. 2

„Míra činů jinak trestných spáchaných dětmi a provinění mladistvými vykazuje o letních prázdninách (v mimoškolní období) nárůst ve srovnání s ostatními měsíci v roce.“

Hypotéza č. 3

„Drogová kriminalita je doménou mládeže na území hlavního města Prahy v porovnání s menšími městy a obcemi v jejím blízkém okolí, zejména vlivem snazší dostupnosti drog.“

Hypotéza č. 4

„Mládež inklinuje k extremismu častěji, než dospělý jedinec s ukončeným socializačním vývojem.“

9.1 Hypotéza č. 1

„Agresivita mládeže stoupá, proto i kriminalita s prvky násilí spáchaná mládeží stoupá.“

První hypotéza vychází z obecného předpokladu, že agresivita mladých lidí vlivem působení vnějších podmínek stoupá a stále frekventovaněji využívají násilí k okamžitému uspokojení momentálních potřeb. U majetkové trestné činnosti se jednoznačně násilný prvek objevuje 1) u krádeže vloupáním (§ 205/1b TrZ), neboť „*Vloupáním se rozumí vniknutí do uzamčeného prostoru lstí, nedovoleným*

překonáním uzamčení, nebo překonáním jiné jistící překážky s použitím síly.“¹⁸⁷ (§ 121 TrZ) a za 2) u Poškození cizí věci (§ 228/1,3,4 TrZ).

U násilné trestné činnosti je násilný prvek podmínkou u protiprávních činů 1) vydírání (§ 175 TrZ) „Kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl...“¹⁸⁸ a úmyslného ublížení na zdraví (§ 145 a § 146 TrZ).

Tabulka 3: Přehled vývoje kriminality mládeže s násilným prvkem

H -1	2008	2009	2010	2011	2012
Majetková Σ	5235	4917	3781	3931	3254
z toho:					
Krádež vloupáním	1975	1854	1596	1693	1334
% podíl	37,7	37,7	42,2	43,1	41,0
Poškoz. cizí věci	256	224	198	208	175
% podíl	4,89	4,56	5,23	5,29	5,38
Násilná Σ	1457	1424	1159	1150	1195
z toho:					
Vydírání	150	180	138	180	157
% podíl	10,3	12,6	11,9	15,7	13,1
Ublížení na zdraví	393	385	394	334	391
% podíl	27,0	27,0	34,0	29,0	32,7

Zdroj: *Policie České republiky: Statistické přehledy* [online]. Statistické výkazy. © 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Pro účely snadného přehledu byla vytvořena shora uvedená Tabulka 3, přičemž u majetkové trestné činnosti celkem (Σ) a násilné trestné činnosti celkem (Σ) byly sečteny skutky dětí a mladistvých. Rovněž byly sečteny hodnoty (dětí a mladistvých) u konkrétních druhů trestné činnosti (krádež vloupáním, poškození cizí věci, vydírání a ublížení na zdraví) a následně vypočítán jejich procentní podíl ve vztahu k celkovému objemu zjištěné majetkové či násilné kriminality podle toho, kam jsou zařazeny.

¹⁸⁷ Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2009, částka 11, s. 354-464. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=5405>

¹⁸⁸ Tamtéž.

Z tabulkového přehledu je zřejmé, že počet zjištěné majetkové kriminality mládeže klesá. Klesá i počet krádeží vloupáním a počet poškození cizí věci. Procentní podíl vyjadřující vztah krádeže vloupáním a poškození k cizí věci k celkovému objemu majetkové kriminality roste, kdy u krádeže vloupáním se pohybuje v rozmezí 37,7 % až 43,1 %, přičemž nejnižší hodnota byla vysledována v roce 2008 a 2009. V následujících letech byla vždy vyšší. U poškození cizí věci se pohybuje procentní podíl v rozmezí od 4,56 až 5,38 %, přičemž nejvyšší hodnotu vykazuje rok 2012.

Trend násilné trestné činnosti mládeže z pohledu celkového objemu má rovněž klesající charakter. Zjištěný počet protiprávních skutků - vydírání je v letech 2008 až 2012 kolísavý a u ublížení na zdraví jsou data víceméně konstantní. Procentní podíl však u obou sledovaných provinění a činů jinak trestných vzrůstá, neboť nejnižší byl 10,3 % u vydírání v roce 2008 a 27,0 % u ublížení na zdraví v letech 2008 a 2009 od té doby byl tento podíl jen vyšší.

Po shora uvedeném vyhodnocení statistických dat je možné vyvodit závěr, že počet spáchané celkové majetkové trestné činnosti mládeže má klesající tendenci. Evidovaný počet krádeží vloupáním a poškození cizí věci rovněž klesá. Vzrůstá pouze podíl sledované krádeže vloupáním, poškození cizí věci, vydírání i ublížení na zdraví na celkovém objemu dat.

To však nemůže vést k závěru, že mládež se dopouští stále častěji kriminality s násilným prvkem. Provedenou analýzou statistických dat **byla platnost hypotézy č. 1 vyvrácena.**

9.2 Hypotéza č. 2

„Míra činů jinak trestných spáchaných dětmi a provinění mladistvými vykazuje o letních prázdninách (v mimoškolní období) nárůst ve srovnání s ostatními měsíci v roce.“

Hypotéza č. 2 vychází z předpokladu, že děti a mladiství o letních prázdninách tedy v měsíci červenci a srpnu, mají oproti zbylým měsícům v roce více volného času, zcela bez dohledu školních pedagogů a pod minimálním dohledem rodičů, kteří dochází do zaměstnání.

Pro účely analýzy a vyhodnocení 2. hypotézy byla vytvořena tabulka z policejních statistických dat a to zvláště dětí a mladistvých. Jedná se o součet

všech kategorií trestné činnosti. Policejní statistiky evidují každý rok celkem 12 období, jako 12 měsíců v roce. Avšak nikoli každý měsíc zvlášť, ale každý následující měsíc je přičten k měsícům předcházejícím. Proto bylo nutné od každého měsíce odečíst všechna data měsíců předešlých.

Tabulka 4: Vývoj kriminality dětí a mladistvých v jednotlivých měsících na území České republiky

H - 2	2008		2009		2010		2011		2012	
	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.
Leden	138	494	145	499	66	276	104	320	99	431
Únor	229	630	154	593	105	428	101	374	113	416
Březen	230	774	235	703	162	505	161	489	123	442
Duben	255	681	242	615	120	485	120	513	132	362
Květen	222	625	182	640	153	516	142	480	135	426
Červen	296	703	194	698	173	490	136	558	151	408
Červenec	213	659	206	587	122	389	100	372	106	357
Srpen	214	597	200	603	100	498	128	514	73	379
Září	269	661	187	682	141	463	152	434	132	347
Říjen	238	729	217	508	148	465	110	449	110	449
Listopad	260	581	196	482	146	407	215	450	150	432
Prosinec	219	594	175	513	148	417	167	474	139	264
Celkem	2783	7728	2333	7123	1584	5339	1636	5427	1463	4713

Zdroj: *Policie České republiky: Statistické přehledy* [online]. Statistické výkazy. © 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Z vytvořené tabulky kriminality dětí a mladistvých je patrné, že v letech 2008 až 2012 byla mládež nejméně aktivní vždy v prvním měsíci každého roku. Tento jev by mohl být přičten mrazivému počasí či dočasnému uspokojení potřeb v podobě vánočních dárků apod. Naopak neaktivněji se mládež projevuje v měsících dubnu, květnu i červnu a v říjnu, listopadu a prosinci. V období letních prázdnin v měsících červenci a srpnu je kriminalita dětí a mladistvých výrazně v útlumu. Po lednu jsou tyto měsíce jednoznačně dlouhodobě nejklidnější, co se kriminality mládeže týká.

Provedenou analýzou statistických dat tudíž **byla platnost hypotézy č. 2 vyvrácena.**

9.3 Hypotéza č. 3

„Drogová kriminalita je doménou mládeže na území hlavního města Prahy v porovnání s menšími městy a obcemi v jejím blízkém okolí, zejména vlivem snazší dostupnosti drog.“

Třetí hypotéza vychází z předpokladu, že na území hlavního města Prahy má mládež, z důvodu vysoké koncentrace osob a míst vyhlášených drogovou kriminalitou, snazší přístup k omamným a psychotropním látkám, a proto je zde tento kriminality mnohonásobně rozšířenější, než v jejím okolí, tedy na území Krajského ředitelství policie Středočeského kraje (KRPS).

Pro účely ověření hypotézy č. 3 byla z policejních statistických dat zpracována následující tabulka znázorňující registrovanou kriminalitu mládeže na území Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy a Krajského ředitelství policie Středočeského kraje.

Vždy v prvním sloupci je uveden celkový objem zjištěné ostatní trestné činnosti spáchané mládeží. A pod položkou drogy je zahrnuta: „Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy“ (§ 283 TrZ), „Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedy“ (§ 284TrZ), „Šíření toxikomanie“ (§ 287 TrZ) a od roku 2010 také „Nedovolené pěstování rostlin obsahující omamnou nebo psychotropní látku“¹⁸⁹ (§ 285 TrZ).

¹⁸⁹ Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2009, částka 11, s. 354-464. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=5405>

Tabulka 5: Porovnání drogové kriminality mládeže na území Krajského ředitelství policie hl.m.Prahy a KRPS

H - 3	Hl. m. Praha			KRPS		
	Ost TČ Σ	Drogy	% podíl	Ost TČ Σ	Drogy	% podíl
2008	125	19	15,2	77	13	16,9
2009	101	15	14,9	89	12	13,5
2010	55	2	3,6	85	25	29,4
2011	118	64	54,2	161	31	19,3
2012	81	23	28,4	78	16	20,5

Zdroj: *Policie České republiky: Statistické přehledy* [online]. Statistické výkazy. © 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Porovnáním daného přehledu statistických dat je na první pohled patrná značná rozkolísanost drogové kriminality zejména na území Krajského ředitelství hl.m. Prahy, kdy nejnižší počet byl zaznamenán v roce 2010 a to pouze 2 protiprávní skutky a v následujícím roce vzestup až na celkem 64 protiprávních skutků. Rozmezí procentuálního podílu drogové kriminality v rámci kriminality ostatní je závažný - od 3,6 % v roce 2010 a 54,2 % v roce 2011. Naproti tomu na území KRPS je počet registrované kriminality mládeže v období 2008 až 2012 v porovnání s Prahou vcelku konstantní.

Součet ostatní trestné činnosti v Praze ve sledovaném období let 2008-2012 je 480 protiprávních skutků z toho 123 se týká drogové kriminality, v procentuálním vyjádření jde o 25,63%. Na území KRPS se jedná celkem o 490 skutků Ostatní kriminality, z toho v 97 případech jde o drogovou kriminalitu, v procentuálním vyjádření jde o 19,80 %.

Z analyzovaného stavu registrované kriminality vyplývá, že na území Krajského ředitelství hl. m. Prahy je skutečně výskyt drogové kriminality vyšší, avšak nijak významně či několikanásobně, jak hypotéza předpokládala.

Provedenou analýzou statistických dat **byla platnost hypotézy č. 3 vyvrácena.**

9.4 Hypotéza č. 4

„Mládež inklinuje k extremismu častěji, než dospělý jedinec s ukončeným socializačním vývojem.“

Hypotéza č. 4 vychází z předpokladu, že mládež má při hledání vlastní identity a snaze zařadit se do společnosti větší sklon k projevům extremismu, než dospělá populace.

Pro účely této hypotézy byly z celkových statistických dat kriminality na území České republiky vyňaty protiprávní činy zcela jasně související s extremistickými tendencemi. V položce „Extremismus“ je zahrnuto: „Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob“ (§ 355 TrZ) a „Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod“ (§ 356 TrZ), „Založení podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka“ (§ 403 TrZ), „Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka“ (§ 404 TrZ).

Pro získání dat spáchaných osobami dospělými, bylo třeba v položce „TČ Σ“ (zbývající trestná činnost celkem) a v položce „Extremismus“ u sloupce „Dospělých“ odečíst kriminalitu spáchanou dětmi a mladistvými. Následně byl vypočítán procentní podíl, který vyjadřuje podíl protiprávních skutků se znaky extremismu na celkové zbývající trestné činnosti a poté vytvořena následující tabulka.

Tabulka 6: Přehled podílu kriminality s prvky extremismu u dětí, mladistvých a dospělých na území České republiky

H - 4	Dospělí			Děti			Mladiství		
	TČ Σ	Extrem.	% podíl	TČ Σ	Extrem.	% podíl	TČ Σ	Extrem.	% podíl
2008	51772	149	0,29	217	6	2,76	1535	8	0,52
2009	51832	198	0,38	130	4	3,08	1094	16	1,46
2010	35714	152	0,43	53	4	7,54	193	14	7,21
2011	35750	133	0,37	40	2	5,00	194	10	5,15
2012	34235	111	0,32	49	1	2,04	150	5	3,33

Zdroj: *Policie České republiky: Statistické přehledy* [online]. Statistické výkazy. © 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Z daného přehledu je jasně patrný rozdíl registrované kriminality zejména u dětí a mladistvých v letech 2008 až 2009 a následném období 2010 až 2012,

zjevně zapříčiněný účinností nově přijaté právní normy - Trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.

Dále lze vyvodit, že jak souhrnná zbývající kriminalita, tak i protiprávní skutky se znaky extremismu u dospělých, dětí i mladistvých se vyznačují klesající tendencí.

U dospělé populace procentní podíl trestné činnosti s projevy extremismu se drží v celku v konstantní rovině v rozmezí od 0,29 % (r. 2008) do 0,43 % (r. 2010) z celkové zbývající trestné činnosti. U dětí se toto rozmezí pohybuje od 2,04 % (r. 2012) až po 7,54 % (r. 2010) a u mladistvých od 0,52 % (r. 2008) až 7,21 % (r. 2010). U všech sledovaných skupin populace byl shodně nejvyšší procentní podíl zaznamenán v roce 2010 a v následujících letech docházelo k poklesu jak zbývající trestné činnosti celkem, tak u trestné činnosti s projevy extremismu.

Lze tedy shrnout, že ve všech sledovaných letech extremistické tendence dětí i mladistvých výrazněji ovlivnily zbývající spáchanou trestnou činnost, než tomu bylo u dospělých jedinců.

Provedenou analýzou statistických dat **byla platnost hypotézy č. 4 potvrzena.**

ZÁVĚR

Kriminalita a delikvence dětí a mladistvých dlouhodobě vzbuzuje u široké laické i odborné veřejnosti znepokojení, přestože se jedná o vcelku přirozený jev, který společnost provází odedávna, není možné mu nečinně přihlížet.

Osobnost dítěte, kromě vrozených biologických a psychologických determinantů, ovlivňuje zejména prostředí, ve kterém žije a dospívá, a tím z něj utváří jedinečnou bytost. Z tohoto důvodu se společnost snaží pojmenovat pokud možno veškeré příčiny vzniku delikventního chování dospívajících, specifické rysy, jakými se delikvence mládeže vyznačuje, a adekvátně se snaží všemi dostupnými prostředky na takové nežádoucí jednání reagovat s cílem zjednání nápravy a nasměrování jedince správným směrem. K těmto krokům společnost využívá zejména souboru preventivních aktivit a prostředků formálních institucí, ale i individuálně je napravuje v rámci rodiny, školy či zájmových sdružení, aby tak delikventnímu jednání mládeže předcházela. Preventivní přístup však někdy nestačí a tudíž je třeba neustále pracovat na zdokonalování účinnosti právní represe. Ta představuje nejintenzivnější formu reakce společnosti na nežádoucí jednání a ve srovnání s prevencí je dražší a méně účinná. Na území současné České republiky byla první trestně právní norma samostatně upravující trestní odpovědnost dětí a mladistvých a soudnictví ve věcech mládeže přijata již v roce 193. I přes omezenou působnost (vlivem Mnichovské dohody), platila pouze do roku 1950, kdy byla bez náhrady zrušena. Po dlouhou dobu 63. let se pak soudnictví nad mládeží odvíjelo pouze z obecné trestně-právní úpravy, v té době platných trestních kodexů. Až přijetím zákona č. 218 z roku 2003 ve smyslu restorativní justice, byl opětovně uzákoněn samostatný postup ve věcech odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon, účinný od 1. ledna 2004, je platný do současné doby. Staví na upřednostnění výchovných a ochranným prostředků před trestní represí. Všem výše uvedeným poznatkům byla věnována teoretická část této práce.

Cílem bakalářské práce byla, s využitím teoretických poznatků, formulace hypotéz a snaha následnou analýzou dostupných statistických dat, vyjadřujících stav a vývoj registrované kriminality páchané dětmi a mladistvými, objasnit příčinné vztahy a souvislosti zjištěných jevů, se závěrečným vyhodnocením platnosti hypotéz.

Analýzou statistických dat bylo v úvodu empirické části zjištěno, že bez ohledu na působnost trestního zákona č. 140/1961 Sb., platného do 31.12.2009, který byl zrušen přijetím nového trestního zákoníku č. 40/2009, účinného od 1.1.2010 platného do současné doby, a tedy zrušení, rozšíření či ustanovení nových skutkových podstat trestné činnosti, vykazují obecně tendence výskytu kriminality dětí a mladistvých na území České republiky klesající charakter. Tentýž trend byl vysledován i u dospělé populace.

Empirická část práce se následně ubírala směry určenými formulovanými hypotézami. Předpokladem první hypotézy byla stoupající agrese mládeže obecně, tedy i v jejích kriminálních projevech. Přestože provedenou analýzou statistických dat bylo zjištěno, že procentní podíl protiprávních skutků s prvkem násilí spáchaných mládeží ve sledovaném období let 2008 až 2012 ve srovnání s celkovou kriminalitou, u vybraných druhů trestné činnosti mírně stoupal, celkový počet zaznamenané trestné činnosti (zejména majetkové) v jednotlivých letech vykazoval vcelku výrazný pokles. Nebylo tedy potvrzeno, že mládež stále častěji při páchaní trestné činnosti užívá násilného prostředku k uspokojení svých momentálních potřeb.

Druhá hypotéza vycházela z předpokladu, že děti a mladiství o letních prázdninách nejsou pod dohledem školních pedagogů, mají tedy pro sebe mnohem více volného času a příležitostí k delikvenci a kriminálním skutkům. Analýzou dat se však podařilo zjistit, že naopak právě v měsíci červenci a srpnu ve všech letech 2008 až 2012 frekvence zjištěné kriminality dětí a mladistvých celkem výrazně poklesla. Pokles byl rovněž patrný v prosinci a lednu sledovaného období.

Předpokladem třetí hypotézy byl fakt, že v Praze je vysoká koncentrace osob a mnoho všeobecně vyhlášených lokalit, kde dochází k distribuci omamných a psychotropních látek. A tím dochází k jednoznačně mnohonásobně vyššímu počtu registrované drogové kriminality páchané mládeží na území Prahy, než na území menších měst a obcí v okolí Prahy. Rozborem statistických dat však nebyla platnost ani třetí hypotézy prokázána, neboť se ukázalo, že míra spáchané drogové kriminality dětmi a mladistvými v Praze, s výjimkou výkyvu zaznamenaném v roce 2011, je s mírou drogové kriminality registrované na území Středočeského kraje, který ji bezprostředně obklopuje, téměř srovnatelná.

Platnost čtvrté hypotézy jako jediné, se podařilo na základě rozboru statistických dat potvrdit. Vycházela z předpokladu, že osobnost dospívajících se nachází v dynamické fázi formování, mládež je snadno ovlivnitelná, zmanipulovatelná a má sklony k radikálním, přímočarým a zdánlivě „jediným správným“ řešením. Inklinuje k projevům extremismu ve snaze začlenit se do určitého segmentu společnosti. Analýzou statistických dat bylo zjištěno, že procentní podíl trestné činnosti s projevy extremismu je ve vztahu ke zbývajícím kriminalitě (kam jsou tyto skutky v rámci policejních statistik zařazeny) u mladistvých a zejména pak u dětí ve srovnání s procentním podílem u dospělých ve všech sledovaných letech vyšší. Mládež nemůže dospělým v kvantitativní rovině (početním součtu spáchaných skutků) konkurovat, když už se však zbývajícím kriminalitě dopustí, jedná se častěji o kriminalitu s prvky extremismu než u dospělých jedinců.

Ke statistickým datům vyjadřující kriminalitu spáchanou dětmi a mladistvými je třeba poznamenat, že nejsou zdaleka přesná, což je dáno skutečností, že trestná činnost, spáchaná touto sledovanou skupinou populace, vychází najevo až na základě jejího odhalení. Tudíž data vyjadřující celkovou kriminalitu, obsahují i skutky spáchané mládeží, která nebyla prověřována ze strany Policie ČR objasněna. Skutečnost, že do současné doby neexistuje celostátní evidence správních deliktů, vnímám jako velký deficit, ale doufám splnitelnou metou blízké budoucnosti. Data evidence správních deliktů by byla cenným zdrojem informací k dalšímu šetření a průzkumům, které by mohly přispět k eliminaci projevů sociálně patologických jevů v naší společnosti.

Na závěr mohu s jistým uspokojením poznamenat, že zjištěný klesající trend kriminality obecně a specificky kriminality dětí a mladistvých je pozitivním příslibem do budoucna...

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

FISCHER, Slavomil a FISCHER. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 218 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.

MAREŠOVÁ, Alena. *Resortní statistiky - základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 148 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), sv. 2. ISBN 978-807-3381-103.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009, 152 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4723-105.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-807-3678-258-8.

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, c2001, 104 s. ISBN 80-210-2511-5.

NOVOTNÝ, Petr. *Epidemie delikvence*. Liberec: Dialog, knižní velkoobchod a nakladatelství, 2006, 62 s. ISBN 80-867-6145-2.

NOVOTNÝ, Oto, J. ZAPLETAL a kolektiv. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, 527 s. ISBN 978-80-7357-377-5.

ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ, Alexander SOTOLÁŘ, Milana HRUŠÁKOVÁ a Milada ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, 988 s. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

TRÁVNÍČKOVÁ, Ivana a Petr ZEMAN. *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, 117 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-807-3381-011.

VÁLKOVÁ, Helena, J. KUČTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, XXVIII, 636 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, 154 s. ISBN 80-244-0337-4.

ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, 231 p. ISBN 80-864-7308-2.

Seznam použitých internetových zdrojů

Analýza zpráv o mladistvém, vyžadovaných podle zákona č.218/2003 Sb., o soudnictví nad mládeží. VEČERKA, Kazimír, Jakub HOLAS, Simona DIBLÍKOVÁ, Šárka BLATNÍKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha, 2009 [cit. 2013-01-19]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/vecerka-analyza-zprav-pdf.aspx>

Celoživotní vzdělávání soudců a státních zástupců. KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Hospodářské noviny: Právní rádce* [online]. © 1996-2013, 24. 6. 2009 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: [http://pravniradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&&article\[id\]=37558790](http://pravniradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&&article[id]=37558790)

Co je extremismus? - Policie České republiky. Ministerstvo vnitra ČR [online]. © 2010 [cit. 2012-12-04]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/prevence-informace-o-extremismu-co-je-extremismus.aspx>. Latentní kriminalita. © EPRAVO.CZ, a.s.

Děti se nedopouštějí trestných činů, ale páchají provinění: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže po pěti letech praxe. DOUBRAVA, Lukáš. *Učitelské noviny* [online]. © Copyright 2010 - 2012 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=905>

Institut pro kriminologii a sociální prevenci: Extremismus mládeže v České republice [online]. Praha, 1996 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/207.rar>

Justiční akademie [online]. ©2005 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: http://www.jacz.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=12&Itemid=1&lang=cs

Kariéra v policii: Základní odborná příprava a další vzdělání policistů. *Policie České republiky* [online]. © 2010 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zakladni-odborna-priprava-a-dalsi-vzdelani-policistu.aspx>

K vládnímu návrhu zákona ve věcech mládeže. ŠÁMAL, Pavel. *Octopus: Časopis studentů právnické fakulty MU v Brně* [online]. (c) copyright Octopus 2001,2002 [cit. 2012-12-10]. Dostupné z: <http://octopus.juristic.cz/archiv/77208/octact.html>

Kriminalita a delikvence - Charakteristika. ICM NIDM MŠMT. *Národní informační centrum pro mládež* [online]. 01.03.2011 [cit. 2012-11-24]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>

Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi. Praha: Odbor vydavatelství a tisku MV ČR, roč. 2010, č. 1. ISSN 1210-9150. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/kriminalistika2-upraveny-pdf.aspx>

Latentní kriminalita. © EPRAVO.CZ, a.s. *Epravo.cz* [online]. 2002, 03.01.2002 [cit. 2012-12-05]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/latentni-kriminalita-15571.html>

Mládež a prevence kriminality. VEČERKA, Kazimír. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. Praha, 2010 [cit. 2012-12-09]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/50y/Vecerka.doc>

Mladiství a děti. *PMS - Probační a mediální služba České republiky* [online]. © 2002-2013 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mladistvi-a-deti>

Oddělení vzdělávání a rozvoje: KATALOG PROGRAMU celoživotního vzdělávání v akademickém roce 2012/2013. *Policejní akademie České republiky v Praze* [online]. ©

- 2012 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://www.polac.cz/g2/view.php?inf_stud/kata12/kata12.html
- Policie České republiky – KŘP Královéhradeckého kraje: DOP - další odborná příprava. *Policie ČR* [online]. © 2010 *Policie ČR* [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/dop-dalsi-odborna-priprava-policistu.aspx>
- Policie České republiky – KŘP Královéhradeckého kraje: ŠPS není SPŠ. *Policie ČR* [online]. © 2010 *Policie ČR* [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/sps-neni-sps.aspx>
- Policie České republiky – KŘP Plzeňského kraje: Základní odborná příprava. *Policie ČR* [online]. © 2010 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zakladni-odborna-priprava.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>
- Prevence kriminality a delikvence. *Pedagogicko psychologická poradna Plzeň: sekce primární prevence* [online]. Plzeň: Kapezet, 2009 [cit. 2012-12-08]. Dostupné z: <http://www.kapezet.cz/index.php?object=General&articleId=155&leveMenu=0>
- Policie České republiky: Statistické přehledy* [online]. Statistické výkazy. © 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>
- Poslání a cíle Probační a mediační služby České Republiky. PMS - *Probační a mediační služba České republiky* [online]. © 2002-2013 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>
- Situační prevence kriminality: teorie a praxe*. KOCÁBEK, Pavel. Městská policie Karlovy Vary [online]. Městská policie Karlovy Vary, © 2004-2012 [cit. 2012-12-06]. Dostupné z: <http://www.mpkv.cz/index.asp?menu=308>
- Statistické přehledy kriminality. *Policie České republiky* [online]. © 2010 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/archiv-statistiky-statisticke-prehledy-kriminality.aspx>
- Statut PMS ČR. *Probační a mediační služba ČR* [online]. © 2002-2013 [cit. 2013-02-11]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/02_STATUT_PMSCR_aktual_2008.pdf

Trestný čin. *Iuridictum: Encyklopedie o právu* [online]. 2013 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: http://iuridictum.pecina.cz/w/Trestn%C3%BD_%C4%8Din

Vzdělávání v Justiční akademii. *Justiční akademie* [online]. 24.08.2010 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: http://www.jacz.cz/images/stories/Titulni_strana/Proces_vzdelavani_v_JA_8-2010.doc

Záchranný kruh: Podstata a formy prevence kriminality. KAŠPAROVÁ, Blažena. *Záchranný kruh* [online]. Sokolov, 24.01.2008 [cit. 2012-12-06]. Dostupné z: http://www.zachranny-kruh.cz/kriminalita/podstata_a_formy_prevence_kriminality.html

Ostatní zdroje

Policejní prezidium ČR. *Závazný pokyn policejního prezidenta č. 167 ze dne 30.12.2010 o činnosti na úseku mládeže, účinného dnem vydání.*

Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1961, částka 66, s. 513-576, ISSN 0322-8037. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1101>

Zákon č. 94 ze dne ze dne 4. prosince 1963 o rodině. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1963, částka 53, s. 339-349, ISSN 0322-8037. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1232>

Zákon č. 99 ze dne 17. prosince 1963 občanský soudní řád. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1963, částka, 56, s. 383-428, ISSN 0322-8037. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1235>

Zákon č. 200 ze dne 18. května 1990 České národní rady o přestupcích. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1990, částka 35, s. 810-840, ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2346>

Zákon č. 283 ze dne 9. listopadu 1993 o státním zastupitelství. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 1993, částka 71, s. 1522-1527. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2715>

Zákon č. 257 ze dne 14. července 2000 o probační a mediační službě. In: *Sbírka zákonů České republiky*, roč. 2000, částka 74, s. 3616-3621, ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3462>

Zákon č. 361 ze dne 14. září 2000 o provozu na pozemních komunikacích a změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2000, částka 98, s. 4570-4616. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3486>

Zákon č. 6 ze dne 30. listopadu 2001 o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2002, částka 4, s. 162-215, ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3823>

Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2003, částka 79, s. 4030-4052. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4163>

Zákon č. 361 ze dne 23. září 2003 o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2003, částka 121, s. 5850-5910, ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4205>

Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2006, částka 37, s. 1257-1289, ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4883>

Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. roč. 2009, částka 11, s. 354-464. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=5405>

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1: Přehled vývoje kriminality dětí a mladistvých na území České republiky.....	60
Tabulka 2: Přehled podílu kriminality mládeže na území České republiky.....	62
Tabulka 3: Přehled vývoje kriminality mládeže s násilným prvkem.....	65
Tabulka 4: Vývoj kriminality dětí a mladistvých v jednotlivých měsících na území České republiky.....	67
Tabulka 5: Porovnání drogové kriminality mládeže na území Krajského ředitelství policie hl.m.Prahy a KRPS	68
Tabulka 6: Přehled podílu kriminality s prvky extremismu u dětí, mladistvých a dospělých na území České republiky.....	70

Seznam grafů

Graf 1: Znárodnění kriminality dětí a mladistvých v rámci České republiky.....	61
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Přehled trestné činnosti v rámci krajských ředitelství Policie ČR.....I

PŘÍLOHY

Příloha A – Přehled trestné činnosti v rámci krajských ředitelství policie ČR¹⁹⁰

Kraj	2008		2009		2010		2011		2012	
	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.
Hl. m. Prahy	185	355	145	311	115	270	140	344	115	353
Celkem	540		456		385		484		468	
Středočeský	146	649	109	607	114	467	133	494	92	410
Celkem	795		716		581		627		502	
Jihočeský	216	375	231	434	129	335	116	386	142	318
Celkem	591		665		464		502		460	
Plzeňský	133	357	86	256	81	211	78	245	80	237
Celkem	490		342		292		323		317	
Karlovarský	97	361	89	329	62	212	71	176	38	108
Celkem	458		418		274		247		146	
Ústecký	323	858	213	863	180	659	173	641	150	541
Celkem	1181		1076		839		814		691	
Liberecký	118	471	114	476	67	244	83	275	69	246
Celkem	589		590		311		358		315	
Královéhrad.	146	490	133	425	94	367	80	260	63	206
Celkem	636		558		461		340		269	
Pardubický	133	315	109	284	41	171	82	197	71	220
Celkem	448		393		212		279		291	
Vysočina	109	324	95	340	95	236	67	233	58	259
Celkem	433		435		331		300		317	

¹⁹⁰ *Policie České republiky: Statistické přehledy* [online]. © 2012 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Kraj	2008		2009		2010		2011		2012	
	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.	Děti	Mlad.
Jihomoravský	279	762	186	631	152	564	226	584	187	612
Celkem	1041		817		716		810		799	
Olomoucký	134	444	150	403	129	359	89	361	131	232
Celkem	578		553		488		450		363	
Moravskoslez.	667	1448	602	1377	261	995	247	967	212	735
Celkem	2115		1979		1256		1214		947	
Zlínský	97	388	71	387	64	249	51	264	55	236
Celkem	485		458		313		315		291	

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Michaela Pavlová

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Kriminalita a delikvence dětí a mládeže

Rok: 2013

Počet stran textu: 66

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů české literatury a pramenů: 25

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 0

Počet internetových zdrojů: 26

Vedoucí práce: PaedDr. Jan Toman